

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

26e jaargang nr. 4

15 juli 1997

INHOUD

- Br. Dr. René Stockman:
Prof. Dr. Joseph Guislain: zijn leven en zijn werken. 170
- Ch. Gilleman:
Inventaire Archéologique: Wandtapijten van de gewezen
Baudeloo-abdij. 189
- Roza De Vriendt, Beatrix Baillieul, Alexander Evrard,
Roeland Van de Walle:
Een Wonder-Medecijn in Gent.
Sint-Fiacre: Sint-Baafskathedraal - Klooster Groenen Briel -
Sint-Martinuskerk. 190
- Pierre Kluyskens:
Ferdinand Snellaert. 205
- David Maes:
Het Gents Kerkepad (Vervolg).
O.L.Vrouw Sint-Pieterskerk. Sint-Pietersplein. 209
- Eddy Levis:
't Gentsch spant de Kruune. 218
- E. Ossieur:
Requiemmissen voor Misdadigers. 222
- Ronald De Buck:
Gentse Memoriedagen: 14-15-16-17 maart. 228
- Eddy Levis:
Gensche Woorde en Uitdrökkijnge. Deel XXXVI. 231
- Bibliografie. 234
- Vraag en Antwoord. 237
- Lezers schrijven ons. 239
- Dit bestaat niet meer. 240

PROF. DR. JOSEPH GUISLAIN: ZIJN LEVEN EN ZIJN WERKEN

INLEIDING

Ter gelegenheid van de 200ste verjaardag van de geboorte van Joseph Guislain willen we in een kort bestek een overzicht geven van zijn leven en zijn werken. Deze beroemde Gentenaar, die terecht de grondlegger van de psychiatrische zorgverlening mag worden genoemd, heeft tot op vandaag zijn sporen nagelaten. We hoeven maar te kijken naar het psychiatrisch centrum dat zijn naam

Dokter Joseph Guislain. Schilderij, J.E. Van Der Plaetsen, 1840.

draagt en dat de veruitwendiging mag zijn van zijn zorg om aan de psychiatrische patiënten een passende en deskundige zorg te geven.

Er is ook het vormingscentrum dat zijn naam draagt en de gelijknamige school voor psychiatrische verpleegkunde, waarmee uiting wordt gegeven aan het belang dat Guislain hechtte aan vorming en training.

In het museum van de geschiedenis van de psychiatrie, dat in 1986 werd ingericht binnen de muren van het Guislaininstituut, vinden we al zijn werken, wetenschappelijke studies, reisverslagen en lessen welke hij gaf als professor aan de universiteit van Gent.

Iedereen die iets van psychiatrie kent, weet dat de wetgeving op de verplichte opname en behandeling grotendeels door Dr. Guislain werd uitgewerkt, een wetgeving die dateert van 1850 en slechts begin de jaren '90 grondig werd hervormd.

Als we onze ogen tenslotte richten op het standbeeld dat te zijner ere werd opgericht in 1887 en waarbij beeldhouwer Hambresin drie symbolen gebruikte, m.n. boeken, boeien en bouwstenen, dan mag dit de beste samenvatting zijn van deze grote persoonlijkheid die we vandaag willen herdenken: hij bestudeerde de geestesziekte en ontwikkelde een geëigende therapie; hij trad in de voetstappen van Pinel in Frankrijk en startte tezamen met Kan. Triest in Gent met een menswaardige zorg en zijn droom ging in vervulling toen in 1857 de eerste patiënten in de nieuwe door hem ontworpen en gebouwde inrichting aan de Brugse Poort konden worden opgenomen.

Niet zonder reden zong Guislains vriend en tijdgenoot Ledeganck in het aan hem opgedragen gedicht:

*"Niet om dien geest, waardoor gij roemrijk zijt,
Wordt door zangster u dit kunstloos lied gewijd;
O neen ! 't is om den adel uwes harten,
't Is om dat schoon, dat liefdevol gemoed,
Dat u den mensch als broeder minnen doet;*

*Zoohaast hij wandelt in 't gebied der smarten,
Zoohaast zijn ziel van diepe wonden bloedt;
Dat u den onmin van 't gemeen doet tarten,
Om 't grootsch vernuft zelfs den ellendeling
Te wijden, voor wien 't licht der rede in smook verging*

1. BIOGRAFISCHE GEGEVENS OVER DE JONGE GUISLAIN

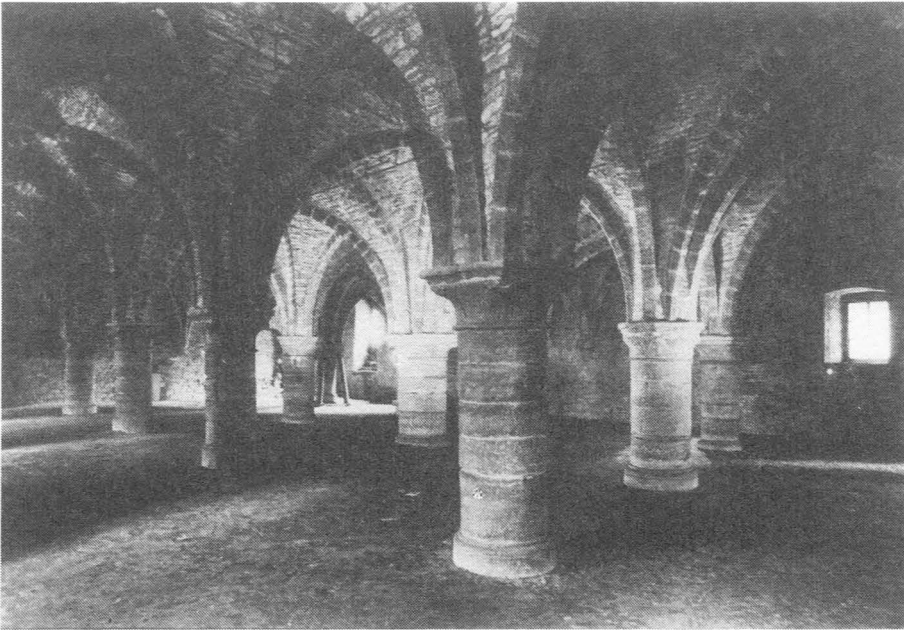
Joseph Guislain werd in Gent geboren op 2 februari 1797 in een gegoede burgerfamilie van architecten .

Helemaal in de lijn van zijn familie geeft hij blijk van een grote begaafdheid als tekenaar. In een van zijn biografieën vernemen we dat hij tijdens een bezoek aan één van zijn vrienden die geneeskunde studeert, zelf besluit om deze richting te kiezen. Hij zou dermate getroffen zijn geweest door het zien van een totaal misvormd kinderhoofd dat zijn vriend aan het bestuderen was, wat hem voor de geneeskunde won. Na eerder moeizaam de toelating van zijn ouders verkregen te hebben, daar deze droomden van een carrière als architect, startte hij met de studie van Latijn en liet zich inschrijven in de 'Ecole de Médecine' van het toenmalige Scheldedepartement. In 1812 zien we de 15-jarige Joseph Guislain meehelpen in het tijdelijk hospitaal aan het Groot-Begijnhof en in 1815 in het Militair Gasthuis als medisch helper. Het was in die jaren dat Napoleon veld moest afgeven, eerst in Moskou en later in Waterloo.

In 1816 en 1817 verwerfde hij aan de 'Ecole de Médecine' de eerste prijs voor plantkunde, anatomie, scheikunde, fysiologie, ziekteleer, heel- en verloskunde, wat toont dat hij een schitterend student moet zijn geweest. Wanneer Willem I in 1817 de Gentse universiteit opricht, is Guislain een van de eersten om zich in te schrijven; hij volgt er twee jaar de medische richting.

Op 31 juli 1819, dus amper 22 jaar oud, promoveert hij tot doctor in de geneeskunde na de verdediging van zijn eindwerk onder de titel "Les exhalations sanguines en général". Tegelijk ontving hij de erepenning voor zijn studie over de milt. Hoe zijn interesse groeit voor de zorg van de geesteszieken is niet heel duidelijk. Wel weten we dat in de stad Gent het oudste dolhuis van West-Europa te vinden was, m.n. het St.-Janshuis of St.Jan ten Dullen, waar vanaf 1181 tot het einde van de 18e eeuw een dertigtal gevaarlijke mannen en vrouwen waren opgenomen. Vanaf 1656 werden de minder gevaarlijken opgesloten in de gevangenis die was ondergebracht in de kelders van het Gerard de Duivelsteen. In 1756 werd de scheiding doorgevoerd tussen de mannen en de vrouwen, en alle vrouwen verhuisden naar het " Vrouwenweeshuys" dat reeds bestond vanaf de 13e eeuw en in de Korte Violettenlei nabij de Zandpoort of Zottepoort was gevestigd.

Vóór de Franse Revolutie waren er in Gent drie krankzinnigengestichten, nl. het Mansweeshuys in het Gerard de Duivelsteen, het Vrouwenweeshuys of het Hospice nr 8 aan de Zandpoort en een eerder kleinschalige instelling van de Broeders Alexianen gevestigd in de gebouwen van het huidige St.Amandusinstituut. Deze laatste verdween met de opheffing van de Alexianen in 1798.

Crypte Geraard De Duivelsteen. Foto F. Goetals, 1986.

De situatie in de twee overblijvende instellingen was mensonterend. De beide dolhuizen waren door het stadsbestuur verpacht aan de zogenaamde weesenmeesters die, bij gebrek aan voldoende financiële middelen ex-gevangenen rekruteerden om als bewaker te fungeren. Met enige fantasie kan u zich inbeelden welke toestanden heersten in deze weeshuizen.

Het was Kanunnik Petrus Joseph Triest die als lid van het in juli 1807 opgerichte "Comité d'ordre et d'économie" enige verandering zou brengen in de situatie van deze tehuizen in Gent. Op 4 april 1808 stuurde hij vier Zusters van Liefde, religieuzen van de congregatie die hij in Lovendegem had opgericht in 1803, naar het Vrouwenweeshuys. In het dagboek dat de zusters bijhielden lezen we het volgende:

"Wij deden onze grauwe lijnwaden rokken aan, en deden al de kamers en koten open; het waren als jonge peerden die uyt hunnen stallen liepen, er waren er die sprongen op handen en voeten, daar zij zo stijf waren in hun leden. Hunnen beddens, in de kamers waren met kaf gevuld en zoo verstickt dat wij van tijd tot tijd ons verbergden om te weenen" .

Triest zal hetzelfde doen met het Mansweeshuys. Daar was het weesenmeester Haeck die de zaak uitbaatte tegen 0,82 fr. per dag en per man. Om wat geld te verdienen werd het Gerard de Duivelsteen bij bepaalde gelegenheden zelfs

Kanunnik Petrus Jozef Triest. Schilderij, Ch. Picqué, 1855.

opengesteld voor de Gentenaars die mits betaling zich konden gaan vermaken met de geesteszieken. Op 13 september 1815 verving Kan. Triest weesenmeester Haeck door de toenmalige overste van de Broeders van Liefde, Bernardus De Noter, en regelde alles opdat de Broeders van Liefde op 30 september 1815 de zorg voor de geesteszieken konden overnemen. In hun kroniek lezen we het volgende:

"Daar zagen zij verscheidene onbehoorlijke dingen, onder andere een kwade zot, die opspeelde en de boeien moest aangedaan, en hem niet voegende naar den zin der knechten, sloeg een knecht met de ijzeren boeien op den zot zijne

beenen, dat hij stil viel; en den anderen dag moest die kranke naar het ziekhuis; de beenen zijn kwaadgewild en hij is eenige dagen daarna gestorven; zijne dood mag toegeschreven worden aan dien slag" .

Op 11 april 1818 vaardigde Willem I een koninklijk besluit uit dat een hervormingsprogramma voor het krankzinnigenwezen inhield en waarbij alle gebouwen die niet voldeden aan bepaalde voorwaarden qua gebouwen en hygiëne moesten verbeterd of afgeschaft worden.

"De Provinciale Commissie van Geneeskunde onderzoek en toezicht van de Provincie Noord-Holland" speelde op dit besluit in en schreef op 7 mei 1821 een prijsvraag uit welke luidde:

"Welke zijn de zoowel Psychische als Physische middelen, sedert de laatste jaren tot herstel van krankzinnigen voorgesteld; welke zijn door ondervinding bewezen, het lot der ongelukkigen te verbeteren of te herstellen; welke invloed hebben deze gehad op de ziekten, die, hoewel niet afhankelijk van de krankzinnigheid, met dezelve nu en dan gepaard gaan; welke is de invloed der ziekten op den Psychischen toestand, en welken invloed heeft wederkerig de Psychische toestand der krankzinnigen op deze ziekten?"

De inzendingen moesten voor eind december 1822 de voorzitter van de commissie, Prof. G. Vrolik, bereiken. Om de objectiviteit te waarborgen moest de inzending enkel een spreuk als identificatie dragen. In een bijgesloten verzegelde omslag moest dan de precieze identiteit van de schrijver vermeld worden. De omslag van de niet-bekroonde werken zou ongeopend verbrand worden.

Twee inzendingen bereikten de commissie. Eerst kwam de inzending binnen waarvan later zou blijken dat ze van J. Guislain was. Ze droeg als kenspreuk "Un sage médecin est celui qui connaissant nos passions, sait les flatter quand il ne peut les guérir". Kort nadien kwam een tweede inzending binnen onder het motto "Hij is eenen groten oorlogsman, die zijne tochten dwingen kan".

Beide verhandelingen worden ter beoordeling aan voorzitter Vrolik en aan de commissieleden Nieuwenhuys en Pijffers toevertrouwd.

Op haar vergadering van 9 mei 1823 besprak de commissie het uitgebreid en nauwkeurig verslag van deze drie juryleden. De tweede verhandeling werd zonder veel omhaal afgekeurd. De verhandeling onder het motto "Un sage médecin..." werd er geloofd, maar "hoezeer ze ook in de bespiegeling uitmunt, het ontbreekt haar aan precieze beschrijving van de verbeteringen die de laatste

jaren in Engeland, Frankrijk en Duitsland werden ingevoerd". Er werd ook te weinig accent gelegd op het particulier klimaat en de volksaard van elk land, en de weerslag hiervan op de ziekteprocessen. Daarom werd besloten de prijs nogmaals uit te schrijven, de premie te verdubbelen tot 60 gouden dukaten en de auteur van de laatste verhandeling - Guislain wordt hier nog steeds niet met name vernoemd - publiek bij de uitschrijving te loven en uit te nodigen tot een verdere uitwerking. Dit gebeurt ook inderdaad op 18 mei 1823 en de nieuwe inzendingen werden verwacht tegen eind december 1824. Guislain zal zijn werk aanvullen en behaalde daarmee op de vergadering van 9 mei 1825 een positief oordeel van de commissie.

In juni 1825 ontving Guislain de prijs en werd tevens gevraagd om zijn werk uit te geven, wat gebeurde in december 1826 onder de titel: "Traité sur l'Aliénation mentale et les Hospices d'aliénés".

Het is wellicht via dit werk dat Triest Guislain leerde kennen en mede door de studie kon Triest verkrijgen dat de geesteszieken uit het zeer onhygiënische Gerard de Duivelsteen in september 1828 konden verhuizen naar het meer aangepaste Alexianenklooster. Triest was er ondertussen ook in geslaagd de jonge en veelbelovende dokter Guislain te laten benoemen tot hoofdgeneesheer van de Gentste krankzinnigengestichten. Dit gebeurde door de Commissie van de Godshuizen op 10 oktober 1828 en werd in volgend contract gevat:

"Art. 1. Den heer Josephus Guislain doctor te Gend, wordt benoemd als bijzonder geneesheer der twee krankzinnige huizen onder ons beheer staande en dit wel met toestemming van den heer Kanonik Triest, en om uitsluitend te behandelen de zoogezegde mentale ziekten.

Art. 2. Hij zal zijne proefnemingen op het een en ander geslacht bewerken naar de regels van de kunst die hem best zullen voorkomen en die hij zal noodig oordelen ingevolge elks geest of lichamelijke vermogens.

Art. 3. De heeren doctors Bouchet en Hulin, jegentegenwoordig voormelde gestichten bedienende, blijven in hunnen post behouden, en de beproefnemingen van den heer Guislain zullen onder hun opzicht geschieden en zij als consulterende geneesheren daarin medewerken

Art. 4. Den heer Guislain zal genieten eene jaarwedde van acht honderd guldens, betaalbaar de eene helft door onze administratie en de andere helft door den .hen heer Kanonik Triest, directeur van het vrouwen weeshuis

Art. 5. De tegenwoordige aanstelling zoowel als de te doen beproevingen worden bepaald voor den tijd van twee jaren, naar welkers verloop, ingevolge de min ofte meer voldoende uitslag omtrent deze nieuwe wijze van behandeling, eene voordere berading zal worden genomen.

Art. 6. Deze resolutie zal aan de goedkeuring van hunne Edele achtbare heeren burgemeester en schepenen voorgedragen worden".

Daarmee startte een zeer vruchtbare samenwerking tussen de twee pioniers van de psychiatrische zorg in België. Triest die vanuit religieuze motieven en met een sterke menselijkheid de zorg aanving en deze verrijkte en vervolledigde met de op wetenschappelijke basis therapeutische benadering van Guislain.

Meteen werd dit ook het unieke model van de psychiatrische zorg in België die voor 90% door religieuze congregaties werd ontwikkeld.

Een eerste resultaat van deze samenwerking tussen Triest en Guislain was een intern reglement voor beide krankzinnigengestichten. Op 13 februari 1829 keurde de Commissie het reglement goed.

De eerste tien artikels zijn algemene bepalingen die beogen door orde en regelmaat een goed klimaat en goede behandeling mogelijk te maken. Zo wordt bijvoorbeeld aangedrongen op een gezonde en gevarieerde voeding (Art. 1.), zindelijkheid aan tafel (Art.2.), orde en netheid (Art.3. en 4) en het weren van ongewenste bezoekers (Art.6.). Negen artikelen behandelen de taken van de verantwoordelijken op de afdelingen. Ze worden bijzonder opgedragen veelvuldig contact te houden met de zieken om zo beter hun gedrag te begrijpen en de geneesheer erover in te lichten (Art.12). De artikels 20 tot 39 zijn gewijd aan de ziekenbezorgers en dienaren. Ze moesten zachtmoedig omgaan met de zieken (Art.20) om hun vertrouwen te winnen (Art.21), ze moeten aandacht hebben voor hun klachten (Art.22) en voorzichtig zijn in hun manier van spreken (Art.23). Ze mogen niet lachen met de eigenaardigheden van de zieken (Art.26) en met geen buitenstaanders over de zieken praten (Art. 28, 38, 39). Heel belangrijk in het reglement is dat de krankzinnigen aanzien worden als zieken, er zo weinig mogelijk geweld mag gebruikt worden en de arbeidstherapie wordt voorgeschreven.

De nieuwe aanpak betekende een ware revolutie in de zorg voor psychiatrische patiënten.

2. GUISLAIN ALS ORGANISATOR EN HERVORMER VAN DE PSYCHIATRISCHE ZORG

Meteen zijn we bij een eerste eigenschap beland van Dr. Joseph Guislain, nl. deze van organisator en hervormer van de psychiatrische zorg in België.

Zijn innoverende aanpak zou zich immers niet beperken tot de Gentse krankzinnigengestichten. In 1833 laat hij zijn basiswerk verschijnen "Traité sur les Phrénopathies" dat hij opdraagt aan Kanunnik Triest en in 1835 wordt hij benoemd tot hoogleraar in de fysiologie aan de Gentse universiteit.

Wanneer de regering overgaat tot de oprichting in 1841 van een speciale commissie die de opdracht krijgt om de toestand in de toenmalige krankzinnigengestichten te onderzoeken, is Guislain één van de tien leden. In de loop van 1842 zal een eerste rapport verschijnen, waarin heel wat wantoestanden en misbruiken staan vermeld. Vanuit overheidswege werd aangedrongen op een betere reglementering en daartoe werd op 12 januari 1844 een nieuwe commissie opgericht met als opdracht een project van wetgeving op de zorg van krankzinnigen uit te werken. Guislain werd er samen met Ducpétiaux, de inspecteur-generaal van het gevangeniswezen, de dragende kracht en werkte de 'Wet op de behandeling van de krankzinnigen' uit die werd goedgekeurd op 18 juni 1850.

Ondertussen bleef hij ook zeer begaan met de situatie in zijn eigen Gentse instellingen waarvan hij de toegewijde hoofdgeneesheer bleef

In deze actieve jaren was bij Guislain de overtuiging gegroeid dat er spijs alle verbeteringen en aanpassingen er weinig aan het systeem kon veranderd worden, tenzij men radicaal met iets nieuws begon, dat model stond voor de krankzinnigenzorg. Het Gerard de Duivelsteen had hij in 1826 reeds afgekeurd en ook het omgevormde Alexianenklooster beantwoordde niet aan de verwachtingen. Guislain ging zelf aan het werk. Hij stelde daarover tientallen rapporten op, schreef artikels en boeken; hij bezocht talrijke instellingen in Nederland, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Zwitserland en Italië en bestudeerde er de situatie van de krankzinnigen. Om zijn plannen te kunnen afdwingen ging Guislain in de politiek, werd lid van de Gemeenteraad en de Commissie van Burgerlijke Godshuizen te Gent. Op 2 november 1851 besliste de Gemeenteraad met de bijstand van Rijk en Provincie een geheel nieuw en wetenschappelijk verantwoord krankzinnigengesticht te bouwen en dit naar de opvattingen van Dr. Guislain. Een bedrag van 700 000fr. en een terrein van 10 ha buiten de Brugse Poort werd ter beschikking gesteld van het nieuwe asiel. Samen met stadsarchitect Adolphe Pauli werkte Guislain de plannen uit in Romaans-Byzantijnse stijl en naar een Italiaans model. De bouwwerken konden in 1853 beginnen.

Een aantal leden van de Gemeenteraad en de Godshuizencommissie drongen erop aan het nieuwe instituut in lekehanden te geven. Guislain drukte echter zijn voorkeur uit voor religieuzen, in het bijzonder de Broeders van Liefde. Als psychiater hechtte hij een enorm belang aan de morele invloed die van de broeders uitging. Ook in het voorwoord van het reglement van 1856, opgesteld door de Commissie van Godshuizen van Gent, maakte Guislain een allusie op de bezwaren dat religieuzen niet zouden opgewassen zijn voor administratieve functies en vijandig zouden staan tegenover het burgerlijk en medisch gezag.

Schildersatelier Guislaingesticht. Foto, 1887.

De verantwoordelijkheid in de instelling werd op voorstel van Guislain uiteindelijk gedeeld tussen de overste-directeur en de hoofdgeneesheer. De eerste zou de wettelijke verantwoordelijke worden van de instelling, terwijl de hoofdgeneesheer de totale verantwoordelijkheid van de behandeling op zich zou nemen. Een mooi compromis dat het model werd waarmee de instellingen tot op vandaag werken.

In september 1857 verhuisden de 280 patiënten en de 30 broeders van het Alexianenklooster naar de nieuwe instelling die als een modelinrichting voor Europa werd bestempeld. Met de opening van deze nieuwe instelling werd een ware mijlpaal in de geschiedenis van de psychiatrie bereikt. Guislain was daar de basis van.

3. GUISLAIN ALS WETENSCHAPPER

Was Guislain een ware organisator en een hervormer van de psychiatrische zorg, dan kon hij dit slechts zijn omdat hij zijn praxis stelde op een sterke wetenschappelijke onderbouw. We leren hem vanaf 1833 kennen als de schrijver van "Traité sur les Phrénopathies" waarin hij op magistrale wijze een overzicht geeft van wat hij als psychiatrie of phrénopathie beschrijft. Voor hem

is geestesziekte een gemoedsstoornis, terwijl de verstandelijke stoornissen die zich voordoen een secundair gevolg zijn van de primaire gemoedsaandoening. Hij zocht dan ook de oorzaak in de psyche, al sluit hij niet uit dat ook hersenziekten en stoornissen in de inwendige organen geestesziekte kunnen veroorzaken. Hij hecht echter in zijn visie over het ontstaan van geestesziekte een grotere betekenis aan morele oorzaken, zoals angst, droefheid, zware teleurstelling, spanning en sterke gevoelens die de primaire affectieve aandoening veroorzaken. Toch zal hij grondig de hersenen als orgaan bestuderen en via autopsie op het spoor komen van verschillende hersenafwijkingen. Maar ook hierbij blijft hij zich de vraag stellen of deze somatische afwijkingen nu de oorzaak zijn van geestesziekte dan wel het gevolg ervan. En ook stoornissen in de inwendige organen kunnen via sympatische of zenuwgeleide weg in verbinding staan met de hersenen en het geestesleven beïnvloeden en omgekeerd.

Hij blijft bij deze visie, en ook in zijn driedelig werk "*Leçons orales sur les phrénopathies*" dat in 1852 wordt uitgegeven stelt hij uitdrukkelijk "*que dans le plus grand nombre des cas, c'est par le coeur et non pas l'esprit que l'aliénation s'établit dans le moral de l'homme*" (boekdeel 2, p 115).

Hij probeert in dit werk ook te komen tot een definitie van geestesziekte: "*l'aliénation mentale est un dérangement des facultés mentales, morbide, apyrétique, chronique, qui ôte à l'homme le pouvoir de penser et d'agir librement dans le sens de son bonheur, de sa conservation et de sa responsabilité*". (Boekdeel 1, p 66).

Guislain zal in zijn wetenschappelijk werk ook nagaan welke de predispositie is om geestesziek te worden. Hij maakt een onderscheid tussen aangeboren predispositie en verworven predispositie. Het eerste is de erfelijke aanleg die hij ontdekt bij zijn patiënten, terwijl het tweede de voorbeschiktheid is zoals die in de individuele levensloop en levenswijze verworven wordt. Hierbij verwijst hij naar allerlei somatische, psychische en socio-culturele factoren die het voorkomen van geestesziekte kunnen bevorderen.

In zijn lessen geeft hij bv. aan dat de vatbaarheid voor geestesziekte verhoogt naargelang de complexere maatschappij en de hogere bevolkingsconcentratie waardoor de mens steeds meer prikkels en indrukken moet verwerken en daardoor in onrust kan geraken (boekdeel 2, p 11, 16, 17).

Voor zijn therapie zal Guislain in het voetspoor stappen van zijn Franse voorgangers Pinel en Esquirol en op zijn beurt de '*Traitement moral*' of morele behandeling verder ontwikkelen. Morele behandeling kunnen we aanduiden als een vorm van therapie die bestaat uit psychologische hulpmiddelen en methoden ter behandeling van de stoornissen in de menselijke geest. In de

Extase. Tekening Joseph Guislain.

morele behandeling onderscheidt Guislain twee categorieën van hulpmiddelen: deze die inwerken op de verstandelijke functies en deze die zich rechtstreeks richten op de gemoedsfuncties.

We gaan kort in op deze hulpmiddelen.

Voor het inwerken op de verstandelijke functies probeert Guislain de aandacht te bevorderen door lichaamsbeweging voor te schrijven en door de geestelijke inspanning te verhogen via het beluisteren van muziek en het spelen met de

kaarten. Hij probeert ook op de verbeelding in te spelen en op deze weg bepaalde waandenkbeelden weg te nemen. En tenslotte probeert hij via redeneren bepaalde waandenkbeelden in hun kracht te verminderen. Over dit laatste zal hij in zijn latere werken twijfelen of het wel effect heeft en of een directere aanpak niet de beste is.

Voor het inwerken op de gemoedsfuncties gaat hij zowel aangename als onaangename gevoelens ontwikkelen. Bij meer depressieve patiënten zal hij via allerlei ontspanningsmethoden hen proberen te brengen tot een meer opgewekte gemoedsgesteltnis.

Wanneer echter bij een patiënt een bepaald idee of gevoel zou moeten verdwijnen, dan gebruikt Guislain bepaalde schriktherapieën waarbij hij de patiënt probeert af te krijgen van zijn negatief idee of gevoel.

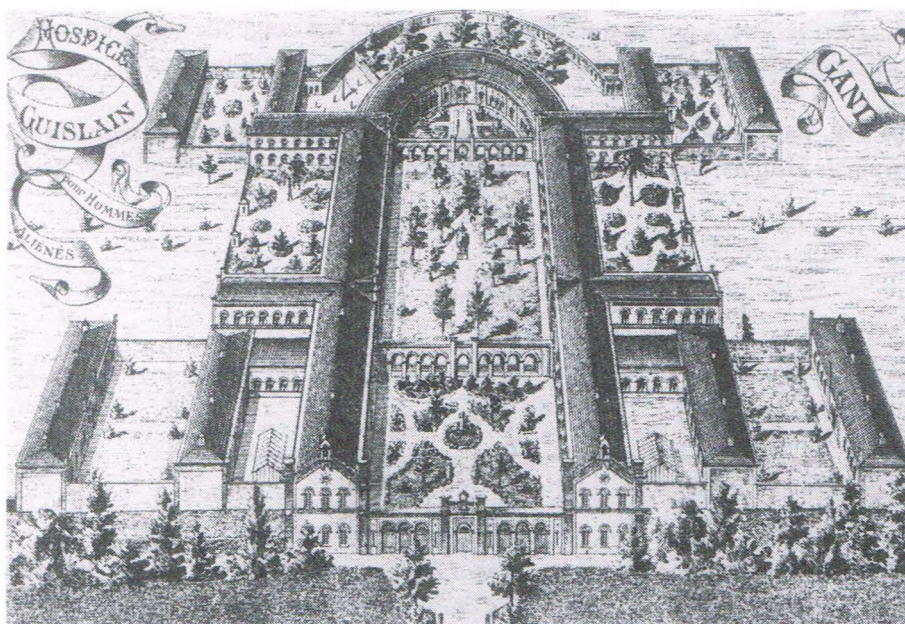
Tenslotte zal Guislain ook een pleidooi houden om de patiënten zoveel als mogelijk aan het werk te zetten, omdat volgens hem ledigheid een van de oorzaken van geestesziekte kan zijn. We mogen hierbij besluiten dat Guislain zijn praxis grondig heeft onderbouwd met hard studiewerk, dat hij meedeelde aan zijn studenten en neerschreef in een aantal waardevolle werken.

4. GUISLAIN ALS BOUWHEER

Toen op 23 september 1857 de eerste patiënten werden opgenomen in de gloednieuwe instelling voor krankzinnigenzorg te Gent, was dit het resultaat van jarenlange visievorming, ervaring en vertaling in een architecturaal plan door Dr. Joseph Guislain van een totaal nieuwe aanpak van de geesteszieken. Voor het eerst werd een gebouw opgericht dat speciaal bestemd werd voor de zorg voor geesteszieken. Guislain zelf drukte het als volgt uit: "Un établissement pour aliénés ne peut être comparé ni à un hôpital, ni à une prison, ni à un dépôt d'incurables, ni à un bâtiment quelconque: il est unique en son genre".

In zijn drie-delig werk "Les leçons orales sur les phrénopathies" (1852) ontwikkelde Guislain zijn unieke architecturale visie. Wanneer we weten dat hij stamde uit een architectenfamilie en zelf bleef zeggen dat hij "médecin par état, architecte par gout" was, kan ons deze bekommernis niet verwonderen.

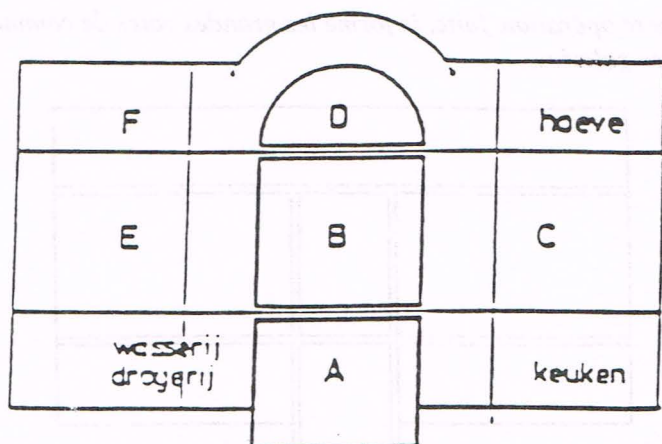
Voor de nieuwe instelling die hij mocht bouwen koos hij een terrein buiten de stad om milieu-hygiënische redenen: dit terrein lag namelijk aan deze kant van de stad waar het minst hinder van rook aanwezig was. Het meest unieke was

Grondplan P.C. Dr. Guislain. Litho, F. Giele.

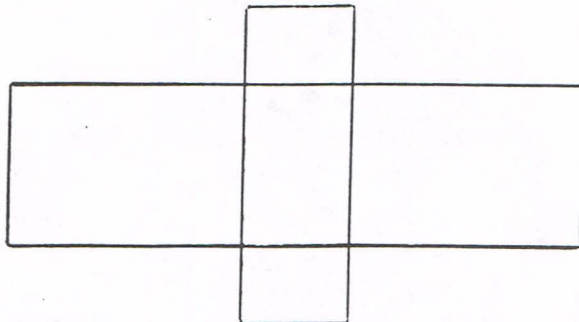
wel de indeling van de patiënten welke hij vertaalde in de bouwplannen. Hij maakte een onderverdeling van 6 soorten patiënten en bekwam de volgende schets:

- A: de herstellenden
- B: de rustigen
- C: de onrustigen of de opgehitsten
- D: de luidruchtigen of de woeligen
- E: de dementen of de zwakzinnigen
- F: de onzindelijken of de passieven

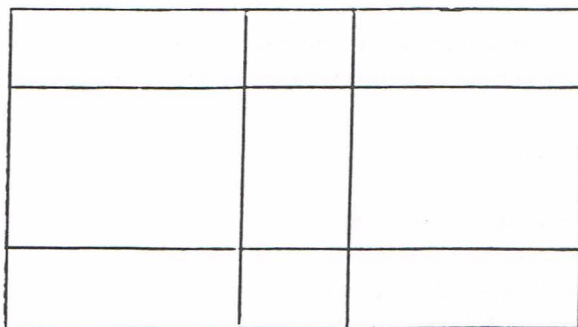

Het plan zelf bekwam hij door het uitwerken van het volgende stramien dat we letterlijk halen uit zijn werk "Leçons orales sur les phrénopathies".

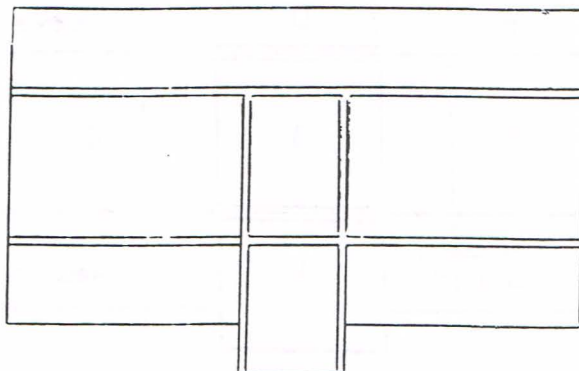
"Je tire deux carrés oblongs en manière de croix. Je fais d'abord ce travail sous forme de croquis, sans compas, sans règle, sans mesure: c'est un premier essai.

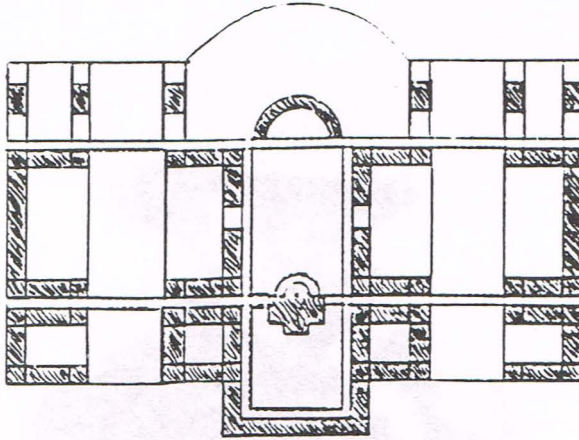
Ce sont là les lignes fondamentales du plan, qui en marquent les grandes divisions. Dès à présent, je cherche à établir une cour centrale. Autour de cette cour, je mène d'autres lignes, je trace les divisions.

Cette première opération faite, je forme les grandes voies de communication; je dessine les galeries.

J'établis les salles, je régularise les bâtiments, j'indique les cellules.

*On procède à un remaniement;
on fait un dessin plus correct;
on établit l'échelle métrique;
on donne à toutes les parties les proportions qu'elles exigent.
Se présentent maintenant les détails."*

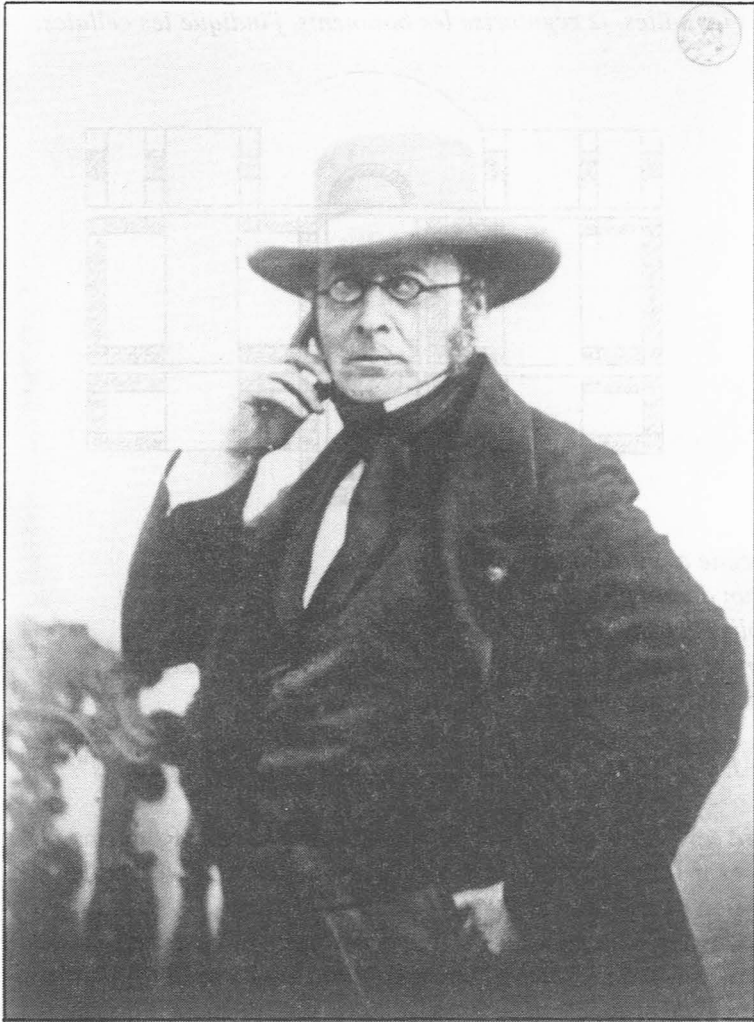
Citaat: J. GUISLAIN, "Les leçons orales sur les phrénopathies".

Het werd een zeer symmetrisch gebouw, opgetrokken in Romaans-Byzantijnse stijl en naar Italiaans model, waarbij alle zalen waren verbonden met ruime gaanderijen of gangen van 3 meter breedte.

Het gebouw is doorheen de tijd goed bewaard gebleven en na een dubbele brand in juli 1928 grondig gerestaureerd. Vandaag verblijven nog steeds patiënten in de originele gebouwen, al is het toch de bedoeling om op korte tijd alle patiënten onder te brengen in nieuwe accommodatie. De ene vleugel is nu reeds museum, voor de andere vleugel zal nog een gepaste bestemming gezocht worden. Maar vast staat dat dit monument ook in de toekomst zal blijven getuigen van de vooruitstrevende en innoverende visie van de bouwheer Dr. Joseph Guislain.

5. DR. GUISLAIN EN ZIJN TESTAMENT

Amper 3 jaar heeft Guislain kunnen "genieten" van zijn modelinrichting, daar hij op 1 april 1860 overleed ten gevolge van een ingeklemde breuk. Hij was amper 63 jaar oud, maar de laatste jaren van zijn leven waren getekend door zware vermoeidheid en een moeilijk te verwerken verdriet na het overlijden

Dr. Joseph Guislain. Foto, ca. 1855.

van zijn moeder met wie hij zijn ganse leven bleef samenwonen in het Inge-landgat nabij de St-Michielskerk in Gent.

Hij werd begraven op het Campo Santo in St.-Amandsberg, waar hij nog steeds rust in het goede gezelschap van andere voormannen en verdienstelijke Vla-mingen. Bij testament liet hij aan de patiënten van zijn instelling 10.000 goudfranken na en verdere bedragen waren bestemd voor de Gentse godshui-zen. Zijn levenstestament kunnen we samenvatten met een tekst die hij schreef in één van zijn werken:

"Faire du bien à l'aliéné, beaucoup de bien, tel est le codex pharmacologique le plus important du médecin phrénopathe".

En dat hij op zijn weg daarheen heel wat weerstand ondervond, omschrijft hij treffend in zijn "Lettres médicales sur l'Italie" (1840):

"Aucune classe de la société, n'exige de plus grandes, de plus sérieuses réformes que la classe des aliénés. L'abandon dont ils sont l'objet est une honte pour notre pays. Il y aura bientôt vingt ans que je plaide la cause de ces malheureux; mais hélas ! à quelques honorables exceptions près, c'est comme si je parlais à des oreilles sourdes, à des intelligences obtuses, à des coeurs de marbre! "

Toen in 1866 door de Société de Médecine de Gand zijn borstbeeld werd ingehuldigd in de Troonzaal van het Stadhuis, zei Prof. Dr. Burggraeve over Guislain:

"In vit en communion de Vésale, de Van Helmont, de Dodonée, de Simon Stévin, de Rubens, de Van Dyk, de tous ces illustres artistes, savants ou écrivains qui ont rendu le nom de Flamand Européen" .

Vandaag klinkt deze Europese gedachte meer dan actueel. Vandaag mogen we Dr. Joseph Guislain naast Gentenaar, Vlaming en Belg ook Europeaan noemen en bouwer aan een humane wereld waar ook de psychiatrische patiënt plaats, aandacht en zorg krijgt. We zijn blij aan deze zorg te mogen meewerken. Dr. Joseph Guislain, dank u voor uw voorbeeld.

BIBLIOGRAFIE

- -, *A la mémoire de M. le Dr. B.C. Ingels*. Gent, Vanderhaeghen, 1886, pp 14.
- Alfred, Br., *Enige lessen en verhandelingen over het verplegen van zieken en krankzinnigen*. Manage, Broeders van Liefde, 190, pp 176.
- Archief Hoofdbestuur Broeders van Liefde, Rome
 - Briefwisseling met Commissie der Godshuizen.
 - Briefwisseling en jaarverslagen tot 1889.
- -, *Chez les fous. une visite à l'hospice Guislain*. La Flandre Libérale, 7, 8, 10, 11, 12, 13 december 1931.
- Deodatus, Broeder, Het honderdjarig bestaan van het Guislaingesticht, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1957, p. 3-10.
- Derave, Hilde, Ontstaan en evolutie van het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain, 1957 - 1928). Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.L., 1988, pp 94 + bijlagen.
- Dispositions réglant l'organisation de la clinique de psychiatrie instituée près de la Faculté de Médecine à l'Université de Gand, 24 september 1929.
- Evrard, Alexander Karel, Joseph Guislain, in *Geen rede mee te rijmen*. St.Martens-Latem, Aurelia, 1989, p. 83-89.
- Evrard, Alexander Karel, De Gentse Pinel Josef Guislain, in *Keymeers*, Lede, juli 1977, p. 31-34.

- Evrard, Alexander Karel, Josef Guislain: grondlegger der psychiatrie in onze gewesten, in *Tijdschrift voor Geneeskunde* 40, nr 9, 1984, p 603-610.
- -, *Het Guislaingesticht in de vuurlijn*. 1944, handschrift, pp 4.
- *Jozef Guislain*. Herdenkingsbrochure 1960, pp 23.
- Klinische registers archief Dr. Guislaininstituut.
- Koenraad, Broeder, geschreven nota's i.v.m. het Guislaingesticht, s.d., pp 12.
- Krantenartikelen uit de Landwacht, Gentenaar, Bien public Gand, i.v.m. brand 25 juli 1928.
- Leonard, Vader, Historiek van het Guislaingesticht te Gent. Gent, 1932, handschrift, pp. 25.
- Liégeois, *Repertorium van het historisch bezit van de katholieke psychiatrische instellingen in Vlaanderen*. Leuven, Acco, 1984, pp 194.
- *Reglement voor de gestichten der krankzinnigen*. Gent, Gyselinck, 1851, pp 67.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde*, 1807 - 1876. Gent, Broeders van Liefde, 1957, pp 247.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde*, 1876 - 1922. Gent, Broeders van Liefde, 1976, pp 339.
- Stockman, Br. René, *De Kerk en het verstoorde leven*. Tiel, Lannoo, 1988, pp 351.
- Stockman, Br. René, *Mijmeringen*, Gent, Guislainmuseum, 1967, pp 76.
- Stockman, Br. dr. René, Overzicht van de geschiedenis van de reglementering m.b.t. de krankzinnigenzorg, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1993, nr 2, p 88-100.
- Thiry, U., Le professeur Joseph Guislain, apôtre des aliénés, in *Les cahiers de la Biloque*, Jan-feb. 1980, p 35-40.
- Van Acker, Dr. K., *Vlaamsche Temperamenten*. Gent, Standaard 1944, pp 119.
- Van Acker, Dr. Karel, De therapie van Guislain en zijn tijdgenoten, in *Ziekenverpleging*, 1956 nr 192, p 23-27.
- Van Acker, Dr. Karel, De roem van Prof. Dr. Guislain, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1958, nr 201, p 29-32.
- Van Acker, Dr. Karel, Jozef Guislain, in *Ziekenverpleging*, 1947, nr 137, p 7-10.
- Vandermeersch, Patrick, *Psychiatrie godsdienst en gezag*. Leuven, Acco, 1984, pp 297.
- Van Hoorde, J., *Levensschets van Dr. J. Guislain*. Gent, Hoste, 1987, pp 46.
- Van Kenynghe de Vosevrie, Guy. La Société Royale de Médecine Mentale de Belgique enquête de son Histoire, in *Acta Psychiatrica Belgica*, 1995, nr 5-6, p 277-290.
- Van Staeyen, E.A., Oorzaken van krankzinnigheid volgens J. Guislain, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1993, nr 4, p 184-192.
- Warner, Broeder, Guislain, in *Helpende Handen*, Gent, Broeders van Liefde, december 1973, pp 11-26.

Br. Dr. René STOCKMAN

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 129

Op 17 oktober 1899 stelde Ch. Gilleman in de rubriek "Wandtapijten - Koninklijk Atheneum, Ottogracht, nr. 4 - XVIIe eeuw (1656)" in het Frans een fiche op over

Wandtapijten van de gewezen Baudeloo-abdij

In een salon van de gewezen Baudeloo-abdij, heden ingenomen door het Atheneum, kan men 4 wandtapijten zien die een respectievelijke breedte hebben van 4,10 m, 4,72 m., 4,72 m. en 1,78 m.

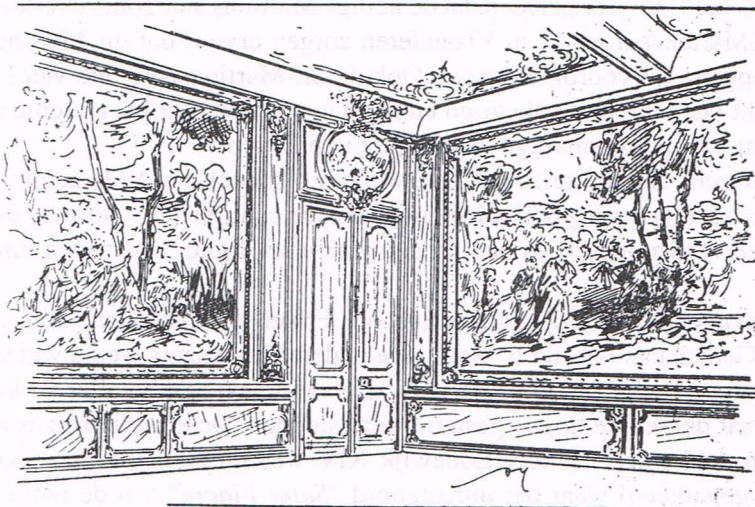
Het is moeilijk er het onderwerp van vast te stellen. Het zijn landschappen van een merkwaardig opzet, in de trant van Claude Lorrain.

Ze worden geanimeerd door personages in zeer diverse houdingen; men ziet er namelijk de voorbereidingen van een offer. De tijd heeft, helaas, de kleuren aangetast; de heden bijna zwarte figuren veroorzaken een zonderling effect.

De archieven van de abdij, bewaard in het provinciaal depot van de Staat in Gent, zorgvuldig nageplozen door Mr. A. Van Werveke, vermelden een enkele aankoop van een wandtapijt in 1656:

Ontfaen by my onderschreven van den heer procurator van tclooster van Baudeloo dryenvyftich pondt elfve schellynghen grooten over de leveringhe van vier sticken tapyte bedragende t'samen vierentwintich ellen en half my t'oorconde den 14 oktober 1656.

(getekend) Frnsisco de Moor.

De kramers-el gelijk zijnde aan 0,698 m. zouden de "*vier sticken tapyte*" dus 17,10 m. gemeten hebben.

Onze wandtapijten meten ongeveer slechts 15,50 m., wanneer men rekening houdt met enkele centimeters die bedekt worden door het houtwerk.

Maar het is duidelijk dat één ervan een amputatie ondergaan heeft: het weefsel van het klein paneel werd doorgesneden, een naad loopt langs de twee zijden van de lijst.

Het verschil in afmetingen belet dus niet de wandtapijten van de Moor terug te vinden in deze van het Atheneum.

Frans de Moor was een van de grootste fabrikanten in Oudenaarde. De hoge kosten veroorzaakt door het logement van de troepen gedurende de vijandelijkheden tussen Frankrijk en Spanje na 1648, hadden hem doen besluiten overeen te komen met het Gents Magistraat om zich in onze stad te komen vestigen.

Staatsarchief te Gent, *Baudeloo*, briefwisseling, nr. 22 - *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, t.XIII (Antwerpen, 1856), p. 463.

EEN WONDER-MEDECIJN IN GENT

Sint-Fiacre: Sint-Baafskathedraal - Klooster Groenen Briel - Sint-Martinuskerk

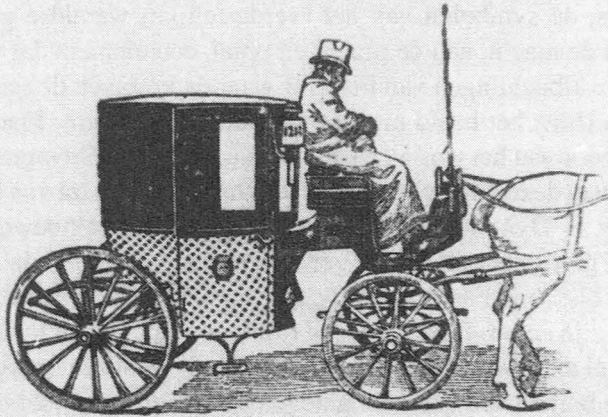
Dit jaar is het 1600 jaar geleden dat de heilige Martinus van Tours overleed. De vele St.-Martensparochies in Vlaanderen zorgen ervoor dat dit Martinusjaar niet onopgemerkt voorbij zal gaan. Ook de St.-Martinusparochie van Ekkergem-Gent laat zich niet onbetuigd en heeft een interessant programma uitgewerkt om haar patroonheilige in de kijker te plaatsen.

Bij een bezoek aan de kerk ontdekten we in een zijbeuk een 19de-eeuws beeld van Fiacrius, een weinig bekende heilige in onze contreien. Dit vormde de aanzet tot een verder onderzoek naar deze mysterieuze figuur verbonden aan deze kerk.

Het is opvallend dat de heilige Fiacrius, ook Friael of Fiakele genoemd, vooral bij niet-Gentenaars bekend is. Sommige oudere Gentenaars weten wel te vertellen dat een fiaker een huurrijtuig is, genoemd naar een hotel en/of kerk in Parijs waar dergelijke tuigen gestationeerd stonden. Deze verklaring is echter maar ten dele correct: onder Lodewijk XIV werden huurrijtuigen voor een herberg geparkeerd waar het uithangbord "*Saint Fiacre*" aan de muur hing.

ait, disait-on, par l'intercession de saint Fiacre.
 cycl. Carross. Le *fiacre* est une voiture de louage,
 aussi *voiture de place*, que, dans les villes d'une cer-

impor-
 les par-
 s utili-
 ur faire
 urses,
 ant une
 ution
 e taux
 osé par
 nistra-
 unicipi-
 e cha-
 es villes
 tent ces
 es. Les
 res voi-

Fiacre.

le louage remontent à l'année 1640, époque à la-
 elles firent leur apparition à Paris, mises en
 tion par un industriel du nom de Sauvage. Sans

— 1
 du ba
 nation
 propr
 parol
 de fo

—
 çaille
 riage
 donn
 d'ass
 donn
 ticle
 riel c
 sans

—
 FIA
 l'âme

—
 FIA
 sont]
 FIANC

Een fiaker of huurrijtuig. Volgens de stadsgids van Antwerpen uit 1892 was een gesloten fiaker de helft goedkoper dan rijden in een open koets.

Uit: C. AUGÉ e.a. Nouveau Larousse Illustré. Parijs, (1906).

Foto: Georges Antheunis.

Deze afspanning was gelegen in de Rue Saint Antoine en zoals het nogal eens kan gebeuren werd de naam van herberg getransponeerd op de huurrijtuigen. Deze heilige had in Parijs tevens een bedehuis waar hij aangeropen werd als patroon der tuiniers.

ZIJN LEVENSVERRHAAL

Over het leven van Sint-Fiacrius zijn in het verleden reeds diverse vita gepubliceerd die in grote lijnen overeenstemmen met de heiligenlevens van de mannen en vrouwen die van over het Kanaal onze gewesten kwamen kerstenen. Sommigen onder hen verkozen een leven als eremijt, anderen hielden zich daadwerkelijk met het bekeringswerk bezig en nog anderen, zoals onze Fiacrius, werden door het volk onmiddellijk als wonderdoener erkend waardoor zij a.h.w. automatisch aan de nodige bekendheid raakten.

Niettegenstaande de meeste auteurs de geboorteplaats van Fiacrius ca. 590 in Ierland situeren, is hij volgens een publicatie uit 1661 afkomstig uit Schotland als telg uit een koninklijk geslacht dat reeds sinds generaties diep rooms katho-

liek was. Zo liet zijn grootvader strenge straffen opleggen voor *blasphemieën, oncuysheyt ende vuylicheydt des vleesches...* Opgevoed in een dergelijk milieu verzaakte de twintigjarige troonopvolger aan de kroon, de scepter en aan een mooie prinses, dé symbolen van het (verderfelijke) wereldse gebeuren. Hij verzaakte aan de macht, aan de pracht en praal, een element dat wij terugvinden bij diverse afbeeldingen van Fiacrius waar de kroon en de scepter aan zijn voeten liggen (bijv. het beeld uit Sint-Martinus Ekkergem). Fiacrius liet zijn koningshuis voor wat het was en week uit naar Meaux in Bretagne (Frankrijk). Voorbeelden van deze onthechtingspolitiek vinden we bij tal van heiligenfiguren terug (bijv. H. Dymphna, H. Alexius, H. Augustinus (alhoewel de laatstgenoemde eerst gretig van de aardse genoegens had geproefd). In Meaux werd Fiacrius door bisschop Faron hartelijk ontvangen. Faron had zelf reeds enkele mirakelen op zijn actief. Fiacrius kreeg toestemming om een hut op te trekken naast een kapel toegewijd aan de H. Moeder Gods. Met een spade groef hij op een nacht alle bomen van een nabijgelegen bos uit en mocht dit terrein in cultuur brengen. In dit gegeven zien velen een vergelijkbaar gebeuren met de roede van Mozes en de mantel van Elias waarmee eveneens vele wonderen werden verricht. Weldra kwamen *siecke en bedruckte* mensen naar hem, terwijl anderen door Fiacrius wilden onderwezen worden. In plaats van zich als eremijt te vestigen werd hij door de feiten verplicht een openbaar leven te gaan leiden. Verder maakte hij uit een steen een zetel, redde hij een vader met twee zieke kinderen uit een rivier, waarin ze gesukkeld waren (water brengt leven, is louterend en regenererend). Wie echter niet in de wonderen van Fiacrius geloofde zoals een vrouw uit Meaux, werd met blindheid of ziekte geslagen. Door die boosaardige vrouw mocht geen enkele vrouw het heiligdom van Fiacrius betreden...

Fiacrius overleed op 30 augustus 670 (datum waarop zijn naamfeest wordt gevierd). In 1234 op Drievuldigheidsdag werd zijn lichaam opgegraven en in een reliekschrijn geplaatst. Van dan af kenden zijn relieken een ruime verspreiding, zij werden begeerde aantrekkingspolen voor abdijen en kerken die hierin tal van (financiële) voordelen zagen. Zo geraakten reeds in de 13de eeuw relieken van Fiacrius tot in Gent, Brugge en Kortrijk.

DE DEVOTIE IN HET ALGEMEEN

Omtrent de devotie tot de H. Fiacrius in Vlaanderen en meer bijzonder in Gent kan men gegevens aantreffen in de heiligenliteratuur. Geïnteresseerden verwijzen we naar de uitgebreide bibliografie achteraan deze bijdrage. Wel vestigen we toch de aandacht op de studie van M. De Jonghe en D. Vandromme omdat deze auteurs uitgebreid ingaan op de vita van Fiacrius en op de verering in onze gewesten.

Aanvankelijk was Fiacrius een thaumaturg (wonderdoener). Volgens het boekje uit 1661 was Fiacrius patroon in alle siekten, maar toch wordt de nadruk gelegd op de kwalen van de ziel en van het gemoed, "*waarmee menich armen mensch licht hier in Nederlandt*", en verder: "*Wy syn hier vol van druck en vlotten in de zee des werelts vol van angst, pijn, droefheyt ende wee, weest ons een medecijn, vertrooster in ons kermen...*". Fiacrius zouden we misschien kunnen omschrijven als een psychiater avant-la-lettre...

Uit diverse cantaten leren wij dat hij in Frankrijk en elders in de eerste plaats wordt aangeroepen tegen buikloop en darmkrampen (mogelijk veroorzaakt door het eten van rotte appels). Ook dysenterie en *troussegaland* staan op zijn werkprogramma (troussegaland blijkt een oude benaming te zijn voor cholera). Verder *behandelt* hij ook graveel (nier- of blaasziekte), hemorroïden en gezwellen. In meerdere cantieken is er sprake van "*le fic de Saint-Fiacre*" (in het latijn betekent *ficus* een vijg en *fic* is een grote wrat bij rund of paard, mogelijk wijzend op een kankergezwell). Uit diverse zinspelingen blijkt vrij duidelijk dat men in feite op venerische ziekten doelt "*touchés de mal honteux*"; "*ceux qui du chancre affamé, leur pauvre corps est rongé*"; "*ce sale accident*"; "*fâcheux mal et vilain*"; "*les membres ulcérés tout remplis de pourriture*"; enz. Dat hij zelfs op koninklijke belangstelling kon rekenen leren we uit het feit dat de Franse predikant Bossuet, tevens bisschop van Meaux, Fiacrius plechtig aanriep voor de fisteloperatie van Lodewijk XIV.

Maar Fiacrius zou zich ook nog op een ander terrein specialiseren, m.n. de genezing van zieke kinderen, later beperkt tot de aandoening van de "*oude man*". Hieronder verstaat men "rachitis" en hoogstwaarschijnlijk ook andere kwalen zoals achterlijkheid, ondervoeding, tuberculose, enz. De officiële medische term voor "oude man" is progerie, een uiterst zeldzame ziekte waarbij zeer jonge kinderen het uitzicht krijgen van een hoog bejaard persoon met piepend stemmetje, grijze haren...

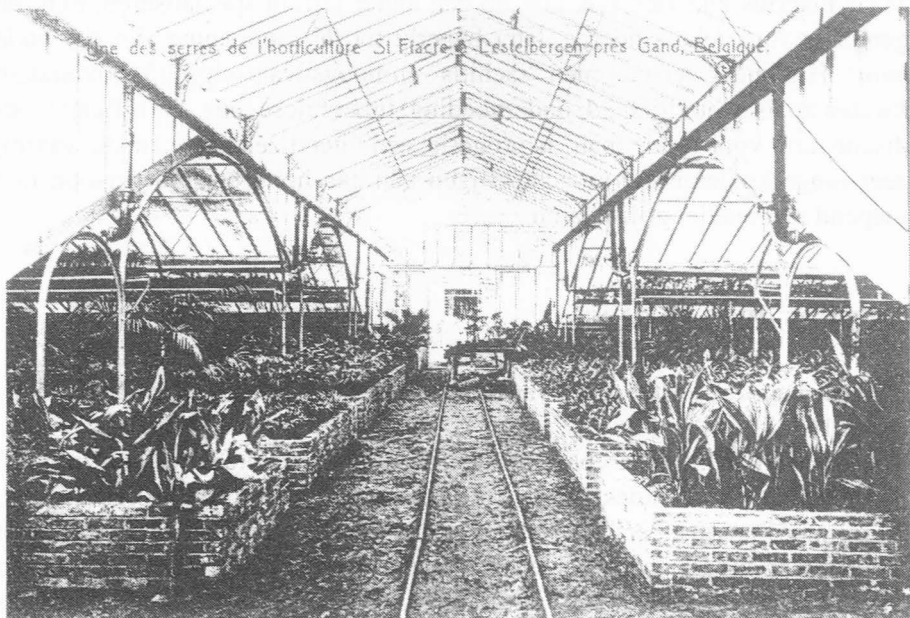
DE VERERING IN GENT

Te Gent gaan de oudste sporen van deze heilige terug tot het einde van de 15de-begin 16de eeuw.

Tijdens werken in de crypte van de Sint-Baafskathedraal werden in 1936 muurschilderingen ontdekt. Ze zijn te dateren tussen 1480 en 1540. Een aantal, waaronder Fiacrius, beelden heiligen af die door het volk werden vereerd en moeten hier dus als votiefbeelden beschouwd worden. Ook de stijl is volks en direct. Op een pijler worden Sint-Fiacrius, de heilige Stefanus en Leonardus afgebeeld. Fiacrius wordt voorgesteld in een monnikspij met in de rechterhand een boek en een beurs, in de linkerhand een spade. Dit laatste attriboot verwijst

ongetwijfeld naar onze heilige en het is precies om dit voorwerp dat Fiacrius tot patroon van tuiniers, hoveniers en bloemisten werd verkozen. Op het domein in Meaux kweekte hij groenten en fruit om in het levensonderhoud van de pelgrims te voorzien. In Frankrijk, Wallonië en Kortrijk wordt hij bijzonder vereerd door de fruit- en bloementelers en werden broederschappen ter ere van hem opgericht. Merkwaardig is wel dat hij in Gent - stad van bloemen - in deze sector geen enkele rol van betekenis heeft gespeeld. Noch de kronieken van de Groenen Briel, noch van Sint-Martinus Ekkergem reppen met geen woord over zijn patroonschap van tuiniers en bloementelers. Een mogelijke verklaring voor dit merkwaardige gegeven is dat in 1648 in de Sint-Michielskerk de eerste broederschap van hoveniers en plantkundigen door Bisschop Triest werd opgericht of minstens door hem aanbevolen en dit onder aanroeping van de heilige Dorothea. Op haar naamfeest werd haar altaar onder een pracht van bloemen versierd, een initiatief dat later zou leiden tot een bloemententoonstelling en nog later tot de wereldberoemde Gentse floraliën. Nu Dorothea tot beschermster van hoveniers en bloemenkwekers was uitgeroepen, had het geen enkel nut meer om Fiacrius als een mogelijke concurrent naar voor te schuiven. Hij werd immers reeds aangeropen voor allerlei kwalen die met bloemen en planten geen uitstaans hadden.

In de regio Gent is er slechts één bedrijf bekend dat zijn activiteiten onder de bescherming van Fiacrius stelde, met name *Horticulture St. Fiacre* aan de Dendermondsesteenweg te Destelbergen. De thans 93-jarige Mevr. Paul Struye-Cardon de Lichtbuer wist ons nog te vertellen dat dit bedrijf in feite een expe-

Serres van A. Cardon de Lichtbuer te Destelbergen, genaamd "Horticulture St-Fiacre".
Prentkaart verz. Roger De Smul.

ditiecentrum voor bloemen en planten was, opgericht in 1907 door haar vader Alphonse Cardon de Lichtbuer. Aanvankelijk bezat hij een kleine bloemisterij in Merelbeke, maar vanwege zijn familie kreeg hij nogal wat tegenwind, want *iemand van adel hoefde toch niet te werken...* Nadien richtte hij een expeditie-firma op in Destelbergen. Waarom hij zijn bedrijf naar Sint-Fiacre noemde is niet bekend aan onze zegspersoon. Zij herinnert zich niet ooit een beeld van deze heilige gezien te hebben, noch van enige verering is er ooit sprake geweest. Zij suggereert dat haar vader vermoedelijk wist dat Fiacrius in Frankrijk de patroon voor bloemisten en tuiniers bij uitstek was. Zijn erfgenamen verkochten de bedrijfsgebouwen, waarna er zich het geneesmiddelenbedrijf "Pharma Union" kwam vestigen. Wegens de sterke concurrentie in deze sector legde de firma enkele jaren geleden de boeken neer en kwam er opnieuw een andere zaak.

Verering in de abdij Groenen Briel

*Comt hier gij menschen al van iedereen verlaten,
 Friael Godts grooten vrient sal comen u ter baten,
 Gij die daer hebt soo menich siecke kindt
 Dit is den water-back daermen gesontheyt vindt
 Alhier tot Groenen-Briel in de Stadt Ghendt gelegen
 Daer heeft soo menich mensch syn welvaert wedere kregen,
 Dit is het goede huys alwaer van langhen tijdt
 Een ieder syn gequel en sieckten wierde quydt
 Geen kancker soo vervuylt, geen rotheyt van de leden,
 Oft sy en syn gheweert door u goede ghebeden.
 O helper van ons pijn! geen die soo was ghequelt
 Met sieckten, oft en is in sterckheyt weer ghestelt.
 Geen droefheyt oyt, geen pijn op 't aertlicheryche.
 Die niet en syn door u ghesesen alghelycke.*

Deze erg vleiende toeristische reclameboodschap over onze stad lezen we in een 17de-eeuwse "*Aenroepinghe tot den H. Friael, Patroon in alle Sieckten*" opgenomen in een uiterst zeldzaam boekje, uitgegeven te *Ghendt bij Maximiliaen Graet* in 1661 (Centrale Bibliotheek Universiteit Gent). Het boekje werd door de toenmalige abdis van den Groenen Briel, Anne-Marie Van Hamme, besteld om pelgrims aan te moedigen de heilige te komen vereren in de aan hem toegewijde abdijskerk. De auteur van deze biografie, priester Jacobus Huylenbroucq droeg het werk op aan deze abdis. Het geschrift is opgesteld in de geest van de contra-reformatie met vooral de nadruk op het religieus, devotioeneel en onthechtingsaspect van Fiacrius. Christus was zijn voorbeeld en hij volgde de oproep "sequere me" van Hem die het kruis opnam. Op zijn beurt

werd Fiacrius een toonbeeld voor de abdis die deze levenshouding doorgaf aan de gelovigen...

In het boekje uit 1661 worden de moeders tot Fiacrius uitgenodigd die *"daer hebt soo menich siecke kindt, dit is den waeter-back daermen gesontheit vindt"*. Naast een hygiënische functie heeft water sinds de oudheid ook een rituele, heilbrengende, regenererende eigenschap zowel voor de geest als voor het lichaam. Denk maar aan de vier levensstromen die uit de levensfontein ontspringen, het water van de heilige Ganges, het doopsel van Christus, enz. In de meeste bedevaartsoorden vindt de pelgrim water met een heilende functie dat hij later naar huis kan meenemen. In het geval van de Groenen Briel zit het hele waterritueel vevat in een novene: het water uit *den back* dient gedurende negen dagen samen met brood, eveneens ter plaatse te verkrijgen, in het eten van het zieke kind gemengd te worden; elke dag moet het kind met dit water gewassen worden en moeten zijn klederen er mee besprenkeld worden. Op een gravure is een non te zien die water en brood aan een moeder overhandigt, terwijl een andere religieuze een papperig, ingebunseld kind met een reliekschrijn zegent. Mogelijk is het hier een voorstelling van abdis Van Hamme, want zij was het die het reliekschrijn aan het klooster schonk. Verder dienen gedurende negen dagen zeven Onze Vaders en zeven Weesgegroeten gebeden te worden. Het kind dient de medaille over zich te dragen waarmee het dagelijks zal gezegend worden...

Op de feestdag van Sint-Fiacrius kan men in de *"Abdye van Groenenbrielle voorbij het Clooster der Eerweerde Paters Augustijnen binnen Ghendt op den XXX Augusti eenen vollen aflat verdienen ende alle daghen eenen aflat van 40 daghen, voor de ghene die in de Seghen-Capelle voor het beeldt van den selven Heylighen sullen lesen vyf vader onse, ende vyf Weest Ghegroet..."*.

Omtrent de medaille van de H. Fiacrius zijn we bijzonder goed ingelicht door de beschrijving uit 1908 van Ch. Gilleman. Op de rectozijde wordt de heilige als een monnik voorgesteld met zijn onmisbare attributen: de spade en het boek. Op de versozijde wordt de H. Margareta met kruis afgebeeld, terwijl zij een draak vertrappt. Deze heilige wordt voornamelijk aangeroepen door toekomstige moeders. Volgens Gilleman bezat het Musée Archéologique de Gand eveneens een dergelijke medaille, maar bij navraag kon men ons dit niet bevestigen.

Op de plaats van het vroegere klooster van Groenen Briel waar het bedevaartsoord ter ere van Fiacrius gesitueerd was, verrijst nu het Sint-Lucasziekenhuis.

Als laatste wilsbeschikking legateerde Simon de Mirabello; ruwaard van Vlaanderen, in 1341 een aanzienlijke som geld voor de stichting van een klooster voor

religieuzen behorende tot de orde der Augustinessen, op het Hof ter Walle (Sersanderswal). Omwille van moeilijkheden bij de uitvoering van zijn testament kwam de stichting niet van de grond alhoewel reeds in 1346 een kapel werd ingewijd. In 1362 kregen de abten van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdij van paus Innocentius VI de opdracht om de stichting af te werken. Zij kochten grond en een woning aan de Groenen Briel van Filip Vilain, heer van het Sint-Janssteen. In 1370 schonken Jan Vilain en zijn gemalin jonkvrouw Margareta Briseleste hun huis, genaamd *van den Briele* aan het klooster der Victorinen, ook bekend als het klooster van Sint-Margareta (hier ligt mogelijks de verklaring van de aanwezigheid van de H. Margareta op de medaille van Sint-Fiacrius). Op 1 december 1372 werd de gemeenschap tot abdij verheven onder de naam van Sint-Margareta ter Groenen Briele.

Nadat de beeldenstormers in 1566 er lelijk huis hadden gehouden, werd in 1578 de abdis samen met twaalf religieuzen en negen lekezusters naar Aalst verjaagd waar zij werden gevangen genomen en via Vilvoorde uiteindelijk in Doornik belandden. In 1580 richtten de Calvinisten in de abdij een school op voor twaalf arme kinderen, waarvoor jaarlijks voor elk kind 12 pond grooten diende betaald te worden. Bij de terugkeer van de religieuzen moest de abdij nagenoeg volledig herbouwd worden. De Aartshertogen Albrecht en Isabella speelden hierbij een belangrijke rol.

Op 30 januari 1649 wordt Anna-Marie Van Hamme benoemd tot abdis in opvolging van Francisca Thevelin († 26 maart 1648). Het is moeilijk te achterhalen wanneer precies de verering tot Sint-Fiacrius in de Groenen Briel op gang kwam.

Op 17 juni 1616 werd de heropgebouwde kerk ingewijd door Bisschop Henricus van der Burcht uit Kamerijk: *deze Kercke is ghewijt in de eere van Sente Fiacry ter eeren Goeds*". Op 30 augustus 1619, *op Sente Fiacrys dagh doen begoens men de quade huusen te breken om het nieu huus te maken, op de syde van Meuillenlersstrate ende den vyfsten september doen begoens men de fondamenten te leegghen...*

Het is echter onder impuls van abdis Anne Marie Van Hamme, aan wie het hoger geciteerde boekje werd opgedragen, dat de verering tot Sint-Fiacrius een grote toeloop kende. Zevenentwintig jaar lang bestuurdde zij met wijze hand dit klooster. Zij zorgde ervoor dat de relikwieën van de heilige Fiacrius en van de heilige Margareta in twee zilveren, kunstig vervaardigde schrijnen werden opgeborgen.

Priester Huylebroucq had ongetwijfeld naast een huldebetoon aan het adres van de abdis, ook de bedoeling het bedevaartsoord in de kijker te plaatsen. Hij eindigde met de belofte dat *"in Groenen Briele uytnemende gratiën en ver-*

troostingen worden bekomen voor alle siecke en bedruckte menschen die syne H. reliquien komen bezoeken [...] hij geneest lichameluycke en geestelycke zieken [...] sielen suchtende onder het swaer paeck der sonden. Hij bezorgt groote weldaden aen alle droevighe ende ellendighe menschen soo kleene kinders als andersins. Alhier ist dat syne heylighe Reliquien naer duysent jaeren overlijden syn rustende [...]

Onder de vele bouwwerken die abdis Van Hamme liet uitvoeren ter verbetering van de levensomstandigheden voor de religieuzen, vermelden wij een *gloriette in den hof en drie gheteraste kelders* waaronder een wijnkelder. Bij dit laatste zal hun patroon, die een leven in onthechting leidde, zeker niet tot voorbeeld gediend hebben.

Op 16 juli 1500 hadden de religieuzen, de abdis en het klooster van Sint-Margareta van den Groenen Briel toelating gekregen van de aartshertog van Oostenrijk om twee zwanen te houden in de grachten van het klooster, om er in rust en vrede van te genieten. In een document, gedateerd 3 september 1674, lezen wij dat de religieuzen *naer oude ghewoonte ook pillekens van Aloës maakten en verkochten* (aloë is een plant die tot de familie van de lelie-achtigen behoort; in de geneeskunde wordt ze o.a. als tonicum aangewend om de maag te stimuleren, als purgatiemiddel, maar anderzijds ook voor het kleuren van wol, katoen en zijde).

Uit een voorgebod van 1 april 1530 leren we dat ook nog om andere redenen naar de Groenen Briel wordt gepelgrimeerd: *ende omme dat den dienst Godts die men by daghe ende by nachte doet binnen dyveersche cloosters conventen ende Godtshuusen staende ten Groenen Briel ende daeromtrent, grootelics verachtert werd by den onghereghelden, beroerte ende onghestadichede daghelicx ghebuerende by den heerbeerghen, bordeelen enden lichten leevene van den personen aldaer wonende ende omme daer inne te voorsiene, zo ghebieden van heere ende toet weeghen dat allen den ghueene van lichten levene ende hemlieden daer mede gheneerende, tsyn vrouwen, weerdinnen, lichte meysins oft hooftvrouwen rumen, vertrecken ende verhuussens van den selven Groenen Briele [...]. Zij mogen wonen op Over Schelde daer van hauts toe gheoordyneert.*

In 1796 werd tijdens de Franse bezetting de abdij, zoals zovele andere, afgeschaft en werden de gebouwen als nationaal goed verkocht. Nog voor het ziekenhuis van de H. Familie er verrees, zoals wij het thans kennen, stond er nog de textiel fabriek van Rosseel en De Vos, later Rosseel en Cie. Dit was het definitieve einde van de verering tot Sint-Fiacrius in de Groenen Briel.

DE VERERING IN DE SINT-MARTINUSKERK

Na een korte breuk duikt Fiacrius reeds in het midden van de 19de eeuw op in de kerk van Sint-Martinus op Ekkerghem. Uit het handboek van de *Cure en pastorye van St. Martens 't Eckerghem* is niet af te leiden wanneer precies deze verering werd opgestart. De kerk die vanaf 26 september 1798 werd verhuurd met verkoop van eigendommen, werd na het Concordaat van 1802 opengesteld. Zij fungeerde aanvankelijk slechts als dochterkerk van Sint-Michiels (eertijds was andersom). In 1809-1810 werd ze gebruikt als hooimagazijn en werden de diensten in de Carmelietenkerk gecelebreerd. Tussen 1831 en 1835 was ze onderdeel van een krijgshospitaal.

Bisschop J. Vandevelde (1829-1838) heeft het reliekschrijn uit de Groenen Briel aan pastoor Albertus Josephus Hoet overgedragen. Deze Franciscan was van 1819 tot 1835 pastoor van Sint-Martinus. Daar de kerk tussen 1831 en 1835 dienst deed als krijgshospitaal en J. Vandevelde pas in 1829 tot bisschop werd gewijd, zal het schrijn waarschijnlijk in de periode 1829-1831 in deze kerk terechtgekomen zijn.

Besloten in een zilveren remonstrantie te voren toebehorend aan de Abdij Groenenbrielle alwaer zij met veel godvrugtigheyt was geeert ende eenen grooten toeloop bekomen had. De H. Fiacrus wordt als bijzonderen patroon tegen de kwijnende ziekte (gemeynlijk bekent onder den naem van den ouden man) aanroepen. In zelfde remonstrantie zitten relieken van het H. Kruys, s. Petri, s. Augustine, s. Margareta, s. Vincenti, s. Monica, s. Ursula, s. Victoris, s. Andrea, s. Catharina, s. Blasius, s. Jacobi, s. Cecilia, ende dat met goede attestatie en authentiaire brieven overgeleverd door syne hoogweerdigheyt J. Vandevelde, bisschop van Gent. Tot zover het handboek over het reliekschrijn. Hoewel in de doopkapel van de kerk een reliekschrijn uit de tweede helft van de 17de eeuw bewaard wordt, kon niet uitgemaakt worden of het schrijn iets te maken had met Fiacrius.

Het houten, gepolychromeerd beeld van Fiacrius in de Sint-Martinuskerk staat op een neogotische sokkel wat eerder tot de uitzonderingen behoort. De fysionomie van deze man doet denken aan deze van een geletterd man, de rechter hand rust op de spade, in de linker houdt hij een open boek; met zijn linker voet vertrappt hij zijn kroon en scepter als toonbeeld van het afwijzen van de "wereldse vergankelijke glans en glitter". In de pastorie is tevens een plaasteren replek bewaard en stelt een schilderij op doek Fiacrius voor die een adelbrief en kroon ontvangt. Dit schilderij is niet gesigneerd en niet gedateerd. Mogelijk betreft het een historiserend tafereel of ex-voto. De heilige, gehuld in een pij staat voor een hut met een spade in de hand. Er naast bevindt zich een kapel met het beeld van Maria met Kind in een nis. Een paar biedt hem een perkament aan met een kroon op een rood fluwelen kussen en wordt gevolgd door een dame met twee kinderen. Fiacrius is de enige heilige die een spade als attribuut heeft.

Gepolychromeerd houten beeld van de H. Fiacrius in de St-Martinuskerk te Gent.

Christus echter, die hij wilde navolgen, komt wel als tuinier met spade voor, daar waar hij verschijnt aan Maria-Magdalena na zijn verrijzenis.

De bewaarde beelden in Frankrijk en Wallonië hebben een meer volks karakter: de heilige wordt ten voeten uitgebeeld als een echte tuinier, een man van het land, steeds vergezeld van de spade en meestal van een opengeslagen boek. Nu eens draagt hij de pij van een franciscaner monnik, dan weer dat van een eenvoudige leek. Er zijn ook beelden bekend waar Fiacrius de voet zet op een kroon en scepter, bewijs van zijn afwijzen van het aardse...

In Gent wordt momenteel geen enkele belangstelling aan de dag gelegd voor de persoon van Fiacrius. Zo werd in de publicatie "Duizend jaar Ekkergerm" (1974) met geen woord gerept over de devotie tot deze heilige. E.H. De Brauwier, in 1958 aangesteld als deken van Sint-Martinus, stelde vast dat zich op regelmatige tijdstippen bedevaarders uit de regio Roeselare bij Fiacrius aanmeldden om de genezing voor kinderen (oude man) of volwassenen af te smeken. Meestal werd een postbode, vergezeld van twee à drie leden van de familie, afgevaardigd. Zij brachten zelf lintjes, brood en water mee om te laten zegenen, soms deden ze een ommegang rond de kerk en lieten een mis opdragen of deden een offergave van kaarsen. De deken gaf hen meestal een medaille van het H. Scapulier, want hij beschikte niet over een medaille van Fiacrius.

In de jaren zeventig ondernam deken De Brauwier een reis naar Meaux. In het gedenkboek vond hij een brief, gedateerd 23 april 1850, waarin het relaas wordt weergegeven van een priester uit Parijs die de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm bezocht: *ik zag een aantal kruikjes gevuld met water. Het water werd er gewijd onder de aanroeping van de H. Fiacrius; de bedevaarders namen het mee voor hun zieke kinderen.* Een ander verhaal komt van een pater, behorende tot de Trappistenorde, en geboren in Lebbeke die vertelt dat zijn jongere zuster zwaar ziek was in de jaren twintig. *De plaatselijke dokter zag geen uitkomst. Moeder stuurde iemand naar Ekkergerm op bedevaart, de kleine kreeg beternis en genas.*

De Katholieke Encyclopedie vermeldt eveneens de Sint-Martinuskerk waar Fiacrius wordt aangeroepen tegen rachitis. Er wordt aan toegevoegd dat men vroeger het hemd van een zieke in het water van een bron dompelde die aan Fiacrius was toegewijd. Het hemd diende te drogen terwijl de zieke het droeg en naarmate het linnen droger werd, zou ook de kwaal afnemen...

Daar ook in Brugge en Kortrijk - na de restauratie van de Sint-Maartenskerk kreeg de devotie voor Fiacrius een nieuw elan - deze heilige vereerd wordt of werd, rijst de vraag waarom bewoners uit de regio Roeselare naar Gent afzakken, terwijl ze hun heil toch dichterbij huis konden vinden. Volgens deken De Brauwier verklaarden zij dat het om een oude familietraditie ging, terwijl de be-

kende volkskundige Walter Giraldo uit de mond van een zegsvrouw uit Deerlijk, die tot in 1952 regelmatig naar Fiacrius op Ekkergerm kwam *dienen* (bedevaarten in opdracht van derden), een andere verklaring optekende: *Op de Kortrijkse Sint-Maartenskerk hoef je niet te rekenen, want men heeft er geen relikwie, maar in de kerk van Ekkergerm (Gent) daar moet je hem gaan dienen, daar hebben ze immers een relikwie!* Tussen de twee wereldoorlogen ging ze af en toe naar Ekkergerm dienen tegen de oude man. De toenmalige pastoor, Juliaan den Haerynck, pastoor van 1899 tot 1933, bezat in zijn huis een kapel, waar hij flesjes water verstrekte om de klederen van de kinderen mee te besprenkelen. Hij had het niet onder de markt om de gelovigen naar zijn kerk te lokken en hij zag er niet tegen op om extra aan liefdadigheid te doen, ook zijn *maarte* (meid) stelde alles in het werk om het de bedevaarders van buiten de stad naar de zin te maken (koffie, koek, enz.). In de pastorij bestaat een lijst van bedevaarders die in Ekkergerm de HH. Cornelius en Fiacrius kwamen vereren. Sinds 1955 kwamen er 145 personen hoofdzakelijk afkomstig uit de regio Roeselare, Ardoeie en Staden. Een enkeling was afkomstig uit Lochristi en Munte, slechts zeven personen kwamen uit Gent zelf. Daar de twee confrerieën samen zijn gesmolten, weten we zelfs niet wie enkel voor de H. Fiacrius komt.

Op een bidprentje uit de tweede helft van de 19de eeuw lezen we dat men in de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm twee heiligen-kinderspecialisten kan aanroepen (dit is eerder uitzonderlijk), m.n. Fiacrius tegen de oude man en andere plagen en Cornelius in het bijzonder tegen de kinkhoest en de *sessens* (stui-
pen). Op een herdruk uit 1913 zijn de *sessens* vervangen door de medische term stuipen of de vallende ziekte, maar er worden *bemethoden* aan toegevoegd.

In hun studie over Sint-Fiacrius verwonderen de auteurs De Jonghe en Vandromme zich er over dat de voornaam Fiacrius nagenoeg nooit voorkomt, hij is nochtans de specialist kindergenezer bij uitstek. Ook wij hebben deze voornaam nooit opgetekend.

Fiacrius is tevens de tweede patroon van de kerk te Waterland-Oudeman. Hij wordt er, in analogie met de naam van het dorp, aangeroept tegen de oude man, er wordt in zijn naam water, brood en een medaille meegegeven.

In de stad Gent heeft Fiacrius gedurende eeuwen vele genezingen verricht, veel bedroefden getroost en van hun kwellingen verlost, nu is hij helaas in de vergeethoek gesukkeld. Misschien zal deze bijdrage u er toe aanzetten om eens met hem kennis te gaan maken in de mooie Sint-Martinuskerk op Ekkergerm.

Roza DE VRIENDT i.s.m. Beatrix Baillieul, licentiaat Geschiedenis,
prof. dr. em. Alexander Evrard en Roeland Van De Walle, licentiaat Kunstge-
schiedenis

IN SINT-MARTENS-KERK

(AKKERGEM) TE GENT

Berusten en worden met dagelijkschen toeloop van Bedevaarders, geëerd de Relikwiën van den Heiligen FIACRIUS, bijzonderen Patroon tegen de kwijnende ziekten der kinderen, namelijk tegen de ziekte Ouden Man, genoemd, en andere plagen.

De Heer is wonderbaar in zijne Heiligen.

Ps. LXVII, 36.

NOVENE

ter eere van den H. FIACRIUS

Van ouds is men gewoon gedurende negen dagen het volgende te onderhouden :

- 1° Alle dagen zeven *Onze Vader*, en zeven *Wees gegroet* lezen, ter eere van den H. *Fiacrius*.
- 2° Alle dagen van het gewijd water en brood in het eten van het kind doen.
- 3° Alle dagen het kind wasschen met het gewijde water, en er zijne kleederen mede besproeien.
- 4° Het kind de medalie laten dragen, en het met dezelve dagelijks eens zegenen.

De feestdag van den H. *Fiacrius* wordt jaarlijks op den laatsten Zondag van Augustus zeer plechtiglijk gevierd. — De solemneele Hoogmis geschiedt ten 9 uren, de vespers ten 3 uren, daarna het solemneel Lof en Sermoen.

Men zegent ook dagelijks met de Relikwiën van den H. *Cornelius* tegen den *Kinkhoest* en de *Sessens*.

Uren wanneer men zegent :

Geheel den voormiddag — 's Namiddags van 21/2 tot 51/2 ure.

Noveen H. *Fiacrius*, 19de eeuw.

Verz. Roza De Vriendt.

LITERATUURLIJST

Uitgegeven bronnen

- J. HUYLENBROUCK, Het leven van den H. Fiacre. Gent 1661 BRUG nr G1067.
Copie van den Handboek van de Cure en pastorije van St.-Martens 't Eckergem gemaect door mr Zachmoortel pastor van de zelve prochie en gecontinueert by Jan Coene opvolger, overdruk CALLION. Gent 1853 BUG G 15022.
Confrerieën H. Cornelius en Fiacrius. Gent 1955 - Archief pastorij.
JEAN-ERNEST, Abrégé de la Vie et miracles du très Saint illustre et miraculeux confesseur Saint-Fiacre, vicaire gén. de Liège. Luik 1681.

Werken

- Duizend jaar Ekkergerm, uitgave G. MORTIER. Gent 1974, pp. 235-236.
F. DE POTTER, Gent van den Oudsten Tijd tot Heden, dl. 8, Gent 1884-1933, p. 235-236.
J. CUISENIER, L'Art Populaire en France. S.1. s.d.
Dictionnaire des Saints Breton. Parijs 1985.
A. VER ELST, Folkloristische Tijdspiegel voor België. S.1. s.d.
C. AUGÉ, e.a., Nouveau Larousse Illustré. Parijs, (1906).
De St.-Fiacre kapel te Lérinnes, in: De Brabantsche Folklore, aug. okt. 1929
Un Voleur d'Antiquités, in: Le Soir, 3-1-1976 (diefstal van 20-ste eeuwse beelden van S. Fiacre en S. Martin uit Lillois).
M. DE JONGHE en D. VANDROMME; Sint-Fiacre, patroon van de Sierteelt en groenvoorziening, in: Groen in West-Vlaanderen, S.1. s.d.
K. Hofbouwmaatschappij Sint-Fiacre. Kortrijk 1989.
K. DEVOLDER, De Gentse Gemeenteraad en haar Leden 1830-1914. Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Gent 1994.
E. HOUTMAN; Abbaye de Groenenbriel à Gand, in: Monasticon Belge, dl. VII. Province de Flandre orientale, dl. 4. Luik 1984, p. 731-747.
De Katholieke Encyclopedie o.l.v. P. VAN DER MEER.
C. GILLEMEN, Numismatique Gantoise. Médaille Sainte Marguerite et de Saint-Fiacre (abbaye du Groenen Briel), in: Revue Belge de Numismatique, LXIV, 1908, pp. 174-183.
Bollandistes-Acta Sanctorum 30 août Ansart. Histoire de St.-Fiacre. Parijs 1783.
W. GIRALDO, Volksdevotie in West-Vlaanderen. Brugge 1989.
V. VANDER HAEGHEN, Het Klooster ten Walle en de Abdij van den Groenen Briel - stukken en oorkonden. Gent 1888.
Catalogue musée en Piconrue, Bastogne - l'Almanach des Vieux Ardennais - Traditions des Saints de l'été. 1994.
M. GOOSSENS, Sint-Baafskathedraal: crypte, in: Gent, duizend jaar Kunst en Cultuur, dl. 3, Gent 1975, pp. 75-88.
L. SIMOENS, Onze heiligen in kerk en kapel 2 - Bisdom Gent. 1952.
E. DHAENENS, Sint-Baafskathedraal te Gent. Gent ???
KERVYN DE VOLKAERSBEKE, Les églises de Gand, dl. 2 - Eglises paroissiales et oratoires, Gent 1858.
G. CELIS, Het Gentsche Volksleven. Gebruiken en Plechtigheden naar datum gerangschikt. Sint-Amandsberg 1924.
A. VAN DIJK, Folkloristische Sprokkelingen - Waterland-Oudeman, in: Oost-Vlaamse Zanten, jg. 3, nr. 6, 1928, p. 107.
Het Bisdom Gent 1559-1991. Gent 1991.
J. DECAVELE en J. VANNIEUWENHUYSE, Archiefgids. Gent 1983.

Met dank aan de heer Roger De Smul, pastoor Johan Goedefroot en Frans Van Bost (maakte melding van het bestaan van een medaille uit Ekkergerm in zijn collectie)

NASCHRIFT

Een goede reden, dachten wij, om eens een bezoek te brengen aan de Ekkergermerkerk, anders gezegd St-Martinus. Hoeveel Gentenaars zijn daar nog nooit binnen geweest?

Een bijkomende reden is het feit dat het in 1997 1600 jaar geleden is dat de Heilige Martinus van Tours overleed. Dit wordt in juli en augustus herdacht onder de vorm van voordrachten, tentoonstellingen, rondleidingen en wandelingen door Ekkergerm.

Dat Martinus toch wel een zeer populaire Heilige was moge blijken uit het feit dat er in Frankrijk bijna 4.000 parochies naar hem genoemd werden, in België ongeveer 400 kerken Martinus als patroonheilige hebben en er in het Bisdom Gent niet minder dan 45 St-Martinusparochies zijn.

Wanneer u dit tijdschrift ontvangt zijn de acties rond deze herdenking al begonnen, maar geen nood, er komt nog veel achter, te veel om hier op te sommen. Wilt u daarvan op de hoogte blijven en vreest u iets te zullen missen in de kranten, dan kunt u misschien best eens contact nemen met het Parochie-secretariaat St-Martinus - Ekkergermstraat 203 - Tel.: 225.24.61.

FERDINAND SNELLAERT

Op 3 juli jl. was het precies 125 jaar geleden dat Dokter Snellaert overleed. Een gelegenheid die wij niet voorbij mochten laten gaan om deze figuur even terug in herinnering te brengen. Zoals u misschien geraden hebt doen wij dat aan de hand van een artikel dat Pierre Kluyskens 25 jaar geleden schreef.

Op het einde van de vorige eeuw bestond er in de Wilderoosstraat, ook wel het Eglantierstraatje genaamd, die uitgeeft in het Engelandgat, een herberg of liever een stamcafé zoals er vroeger zoveel en vandaag nog zo weinig in Gent zijn, met name "de Staten van Amerika" eertijds "de Graef van Vlaenderen" waar naar loffelijke Gentse gewoonte een drietal "sociëteiten" hun zetel hadden gevestigd: "l'Hirondelle", een maatschappij van bierlustige duivenmelkers, "Jeanne d'Arc", een maatschappij schermers met de vrancke kernspreuk "Loyal et sans intrigue", doorbrave burgers die tussen twee oefeningen in, graag eens de gouden ketting van hun zakhorloge aan de toog lieten rinkelen en de "Snellaertskring" waarvan de leden na hun gewetensvolle dicht- en taal oefeningen, de leesbeurten en voordrachten, 's winters om de week en 's zomers

om de veertien dagen, de muzen even vergaten om fles en pint aan te spreken. Hun kenspreuk ronkte nogal romantisch "Eigen tael is d'echte tolk". De Kring was nog geen vijf jaar na Snellaerts overlijden, in april 1877 gesticht geworden in aandenken van de grote figuur die Dr. Ferdinand Augustijn Snellaert was geweest.

Ongeveer een kwart eeuw na zijn afsterven was Snellaerts populariteit even groot en warm gebleven, want in augustus 1896 werd op het Campo Santo te Sint-Amandsberg, te zijner nagedachtenis een gedenkteken opgericht met zijn bronzen borstbeeld.

Wanneer in 1902 een nieuwe straat door 't Meerhem werd getrokken, die de Groot Meerhemlaan met de Van Crombrugghestraat verbond, was Gent andermaal Ferdinand Snellaert indachtig en schonk het haar diens naam.

Thans hebben zijn vrienden en bewonderaars de honderdste verjaring van zijn afsterven niet onopgemerkt willen laten voorbijgaan. In de voormalige Sint-Pietersabdij werd immers op 28 september een merkwaardige tentoonstelling "Ferdinand Augustijn Snellaert en zijn tijd" ingehuldigd die in november e.k. Kortrijk en bij de jaarwisseling Antwerpen zal aandoen.

Bovendien werd op 14 oktober door het gemeentebestuur van Sint-Amandsberg, in samenwerking of met de toezegging van talrijke cultuurverenigingen een Snellaertherdenking ingericht die op de Academische zitting en later op het Campo Santo zelf een stel vooraanstaande sprekers gelegenheid schonk het leven, de loopbaan en de verdiensten van Dr. Snellaert te ontleden en te belichten.

Tevens werd op het Dr. F.A. Snellaertplein overgegaan tot de onthulling van het borstbeeld van de gehuldigde, een knappe broksculptuur van de bekende beeldhouwer Firmin De Vos.

Het intellectuele Vlaanderen, meer in het bijzonder de gemeentebesturen van Gent en St-Amandsberg, hebben aldus, een eeuw na Snellaerts overlijden, diens aandenken niet laten wegroesten in de vergeethoek van de geschiedenis.

*

* *

Ferdinand Augustijn Snellaert is in de Vlaamse sociale en cultuurbeweging een naam gebleven, en zulks is wel verheugend te noemen. Was hij nochtans meer dan een naam in het geheugen van zijn nageslacht, wist het groot publiek nog iets af van zijn activiteit, van zijn veelzijdige loopbaan, van zijn idealisme en dynamisme?

Wij zouden de optimisten de loef afsteken moesten wij deze vragen bevestigend beantwoorden. Een straatnaam, een monument in een kerkhof kunnen hoogstens bekomen dat de naam uit het geheugen van de mensen niet zou weggeveegd worden, meer niet.

Snellaert heeft veel geschreven, werken in de geest en in de mentaliteit van zijn tijd, d.w.z. dat op een paar specialisten na, niemand deze werken nog leest. Hij

leefde trouwens in een voor de Vlaamse beweging, nogal bewogen periode en wij mogen uit het oog niet verliezen dat al de slagwoorden, de slogans, de strijdwoorden van toen een gans andere betekenis hadden dan de dag van vandaag.

Men moet de gebeurtenissen en de geschiedenis van de Vlaamse beweging zeer grondig kennen om de juiste betekenis en draagkracht van Snellaerts proza te begrijpen.

Ferdinand Augustijn Snellaert heeft zijn activiteit en zijn ideaal in verschillende domeinen van het maatschappelijk leven gespreid: hij was tegelijk geneesheer, letterkundige, filoloog en politiek voorvechter, met in alles eenzelfde gemene deler, het in dienst staan van zijn volk.

Er moet in onze gewesten een levendige mondelinge overlevering bestaan, een leidraad die doorheen de opeenvolgende generaties loopt, opdat de naam van Snellaert een eeuw na zijn afsterven nog met zoveel eerbied en met zoveel liefde door zoveel mensen zou kunnen uitgesproken worden, mensen die de details vergaten maar die de naam hebben onthouden omdat hij nog steeds een symbool, een strijdvaandel betekent, zoals de naam van Jan-Frans Willems of van Karel Lodewijk Ledeganck, zijn tijdgenoten, die ook niet meer worden gelezen maar die aan eenzelfde ontvoogdingstrijd verbonden blijven als parels aan een kroon.

Koningen, politieke figuren, veldheren gaan na hun dood aanschuiven in de lange rij van de geschiedenis, helden vervoegen de legende, idealisten en sociale voormannen als Willems en Snellaert blijven na hun dood de volksverbeelding treffen en hun naam blijft meer in het hart dan in monumenten gegrift.

*

* *

Ferdinand Augustijn Snellaert is geen Gentenaar van geboorte, al is Gent zijn strijdperk geworden. Het was te Kortrijk dat hij op 21 juli 1809 werd geboren, maar veel meer dan een geografisch Kortrijkenaar is hij niet geweest. Zijn studies volbracht hij te Utrecht en op 20-jarige leeftijd in 1829, kort voor de Belgische Omwenteling, trad hij als gezondheidsofficier in dienst van het leger van Willem I, eerst te Maastricht, daarna te Antwerpen en na de Omwenteling van 1830 bleef hij nog gedurende vijf jaar dit ambt vervullen; niemand zag er toen zwaarigheid in, want in die jaren kon men achtereenvolgens in dienst van de Oostenrijkers, de Fransen, de Hollanders en van de Belgen treden, zonder dat, althans voor een gezondheidsofficier of een geneesheer, het minste vuiltje aan de lucht was.

Na enkele jaren was Snellaert echter dat tweederangsgedoe beu als koude pap en kwam hij naar Gent over om er aan onze Alma Mater zijn geneeskundige studies voort te zetten en er zijn eindexamen, in 1838, te behalen.

Het werd een beroep, en meer dan een beroep werd het voor hem een apostolaat, zoals dit ook het geval was met zijn tijdgenoot Guislain. Snellaert was als

geneesheer, zeker de eerste de beste niet; zijn wetenschap, zijn grondige kennis komen in menige publicatie verschenen in het Bulletin de la Société de médecine de Gand tot uiting, hetgeen hem nooit heeft belet de geneesheer van de armen en van de minstbedeelden te worden. Hij was de man van de kosteloze consultaties en indien zijn naam lang na zijn dood te Gent in alle lagen van de bevolking vereerd bleef, was het grotendeels te danken aan zijn toewijding, zijn apostolaat tijdens de achtereenvolgende golven van de cholera morbus in het Gentse, toen hij op gevaar af van zijn eigen leven nooit op het appèl ontbrak om zieken en stervenden hulp en troost te bieden.

Snellaert was als mens te rijk aan gaven en ideaal om zijn volk enkel met de dokterskiel aan, ten dienste te staan. Zijn woord was gul, enthousiast, zijn pen was vlot, stijldustig: beide heeft hij aangewend als cultuurdrager en als voorman van de Vlaamse beweging.

Taal en volk waren voor hem innig verbonden. In die jaren waren dergelijke mensen slechts een eilandje, zij vormden een kleine kern, een elite die op veel tegenkating van de tegenstrevers, op veel onbegrip in de massa stuitte, maar die zich nooit liet ontmoedigen omdat zij wist dat wanneer men een boom plant men slechts jaren later de eerte vruchten zal kunnen plukken.

Zijn actie en zijn strijd zijn, althans op gebied van taal, minder spectaculair geweest dan deze van Willems die een grotere uitstraling bezat, minder volks dan de dichter van de Drie Zustersteden. Snellaert was meer de filoloog, meer de geleerde, dan de showman.

Stichter met Willems, Ledeganck, Van Duyse, Serrure, Rens en Blommaert van "de" maatschappij die de ontvoogdingsstrijd inzette, nl. "De Tael is gansch het Volk", bleef hij deze kenspreuk gans zijn leven en literaire loopbaan trouw. In deze beweging is Snellaert niet de man van de public relations, wel de purist geweest, degene die teruggreep naar de bron, de rijkdom en de weelde tentoon spreidde en in menige geleerde verhandeling of studie zijn zienswijze belichtte. Al die voorvechters met Willems en Conscience als meest imponerende pioniers op kop hebben elkaar in feite prachtig begrepen en aangevuld. Snellaert was het meest intellectueel aangelegd, degene die het verleden doorpriemde om het voor de toekomst dienstig te kunnen maken. In zijn tijd was het een ondankebare taak en rol die weinig lauweren bezorgden. Hij heeft zich nochtans vurig, geestdriftig van zijn opdracht gekweten, pionier die wist dat zijn generatie was opgeofferd opdat de volgende een mooie oogst zouden kunnen binnenhalen.

Zij die de Snellaerttentoonstelling in de St.-Pietersabdij hebben bezocht, zullen dat klimaat van idealisme, van offer en ook van rotsvast geloof in de uiteindelijk zegepraal hebben gevoeld, mede dank zij de uitstekende uitleg

door mevrouw Huguette van de Woestijne in de catalogo verschaft.
Het is haar beslissende doorbraak en allen die Snellaert waardig willen herdenken, allen die iets overhebben voor cultuur, moeten er haar erkentelijk om zijn.

Pierre KLUYSKENS

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

O.L.VROUW SINT-PIETERSKERK - Sint-Pietersplein

De geschiedenis van de O.L.Vrouw Sint-Pieterskerk kan moeilijk los gezien worden van die van de Sint-Pietersabdij, van wie ze oorspronkelijk de abdijkerk was.

De stichting van de Sint-Pietersabdij door Johannes, een vriend van de H. Amandus, dateert uit het derde kwart van de zevende eeuw.

De eerste kerk was toegewijd aan de H.H. Petrus en Paulus.

Reeds in het begin van de achtste eeuw had de abdij een zeker aanzien verworven.

Een eerste ontbinding van de abdijsamenleving vond plaats in 719 op bevel van Karel Martel die abt Celestius afzette op beschuldiging van collaboratie met de vijand, de Neustriërs. De bezittingen van de abdij verdeelde hij onder zijn vazallen.

Onder Karel de Grote werd de abdij in 811 heropgericht. Tijdens het abbatiaat van lekenabt Eginhart, benoemd door Lodewijk de Vrome, kende de abdij een korte culturele bloei. Eginhart was gelijktijdig abt van Sint-Pieters en van Sint-Baafs.

Twee keer verwoestten de Noormannen de abdij, een eerste keer in 851-852 en een tweede maal in 879. Ondanks alles kon ze zich tussen 879 en 892 blijven handhaven. Tot het midden van de tiende eeuw bleef ze het belangrijkste religieuze centrum van Gent, mede dank zij het verval van de Sint-Baafsabdij.

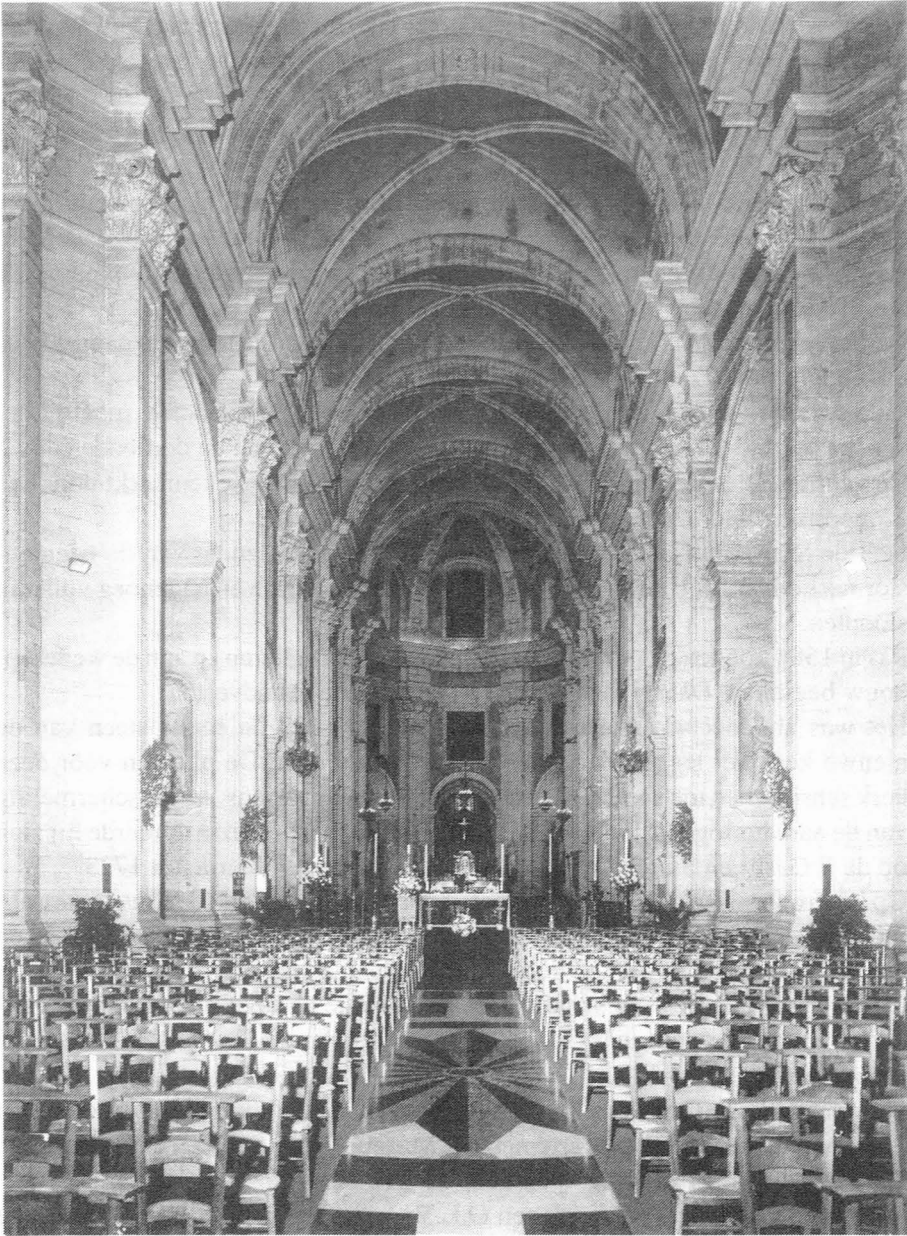
Vanaf 941 vond een vlugge heropbouw plaats die gepaard ging met een aantal hervormingen. Hiervoor konden de monniken beroep doen op de steun van de graven van Vlaanderen Boudewijn II en Arnulf de Grote.

In 975 wijdde Adelberon, aartsbisschop van Reims, de nieuwe romaanse kerk. Ze zou van dan af steeds meer aan belang winnen omdat, vooral tussen 1332 en 1792, de graven van Vlaanderen er de investituur ontvingen en velen er begraven werden.

Een brand teisterde de kerk in 1378.

O.L. Vrouw Sint-Pieterskerk.

O.L. Vrouw Sint-Pieterskerk.

Toen Isabella van Oostenrijk, koningin van Denemarken en zuster van Keizer Karel, in 1526 te Zwijnaarde stierf, werd ze in het koor begraven. Haar mausoleum werd tijdens de beeldenstorm en in 1796, tijdens de Franse bezetting, geschonden. In 1885 bracht men haar stoffelijke resten over naar Denemarken. Haar marmeren praalgraf bevindt zich nu nog tegen de muur van de rechterzijbeuk van de kerk.

Onder abt Gerard van Brogne en met de hulp van graaf Arnulf I nam de abdij de regel van de H. Benedictus aan.

De abten van Sint-Pieters bezaten zowel de geestelijke als de wereldlijke macht over het Sint-Pietersdorp, dat pas in 1796 bij Gent zou gevoegd worden. Het Sint-Pietersdorp strekte zich in grote trekken uit tussen de Ketelpoort, de Kortrijksepoort, de Walpoort en de Heuvelpoort.

De abdij bezat talrijke parochies en heerlijkheden in Vlaanderen, nabij Doornik en Rijsel, in Zeeuws-Vlaanderen en Engeland.

Eind twaalfde - begin dertiende eeuw kwam de abdij in financiële moeilijkheden, gevolgd door een religieuze crisis in het midden van de dertiende eeuw. De veertiende en de vijftiende eeuw daarentegen waren gekenmerkt door een economische bloei.

Ook de Sint-Pietersabdij ontsnapte niet aan de vernielzucht van de beeldenstormers die in 1566 en in 1578 de gebouwen plunderden en nagenoeg volledig sloopten.

Pas in 1584 konden de monniken naar hun abdij terugkeren en aan de wederopbouw beginnen. Daarbij hergebruikten ze de oude grondvesten.

Het was abt Joachim Arsenius Schayck die in 1629 de eerste steen van de nieuwe kerk liet leggen door bisschop Antoon Triest. De plannen voor deze kerk schrijft men toe aan Jezuïetenbroeder Pieter Huyssens, een beschermeling van de aartshertogen Albrecht en Isabella. Voor de plannen inspireerde hij zich op de Il Gesu- en Sint-Pieterskerk te Rome. De bouw duurde tot 1723.

Op het fronton van de kerkgevel plaatste men het wapen van de Sint-Pietersabdij: drie sleutels van goud, bekroond met mijter en kroon tussen kruis staf en zwaard, de symbolen van de dubbele macht van de abt.

Onder het Frans Bewind schafte men in 1796 de abdij af en werden de goederen verbeurd verklaard. Op 1 november dreven de Fransen de laatste 32 monniken uit hun abdij.

Door tussenkomst van Karel Van Hulthem werd de kerk van afbraak gered. Tot 1810 bracht men er het Departementaal Museum voor Schilderkunst in onder. Daarna stelde men ze terug open voor de eredienst.

Toen men in 1799 de nabijgelegen O.L.Vrouw-parochiekerk sloopte werd de abdijskerk als parochiekerk ingericht onder de naam van O.L.Vrouw Sint-Pieters.

Onder leiding van architect Van Driessche onderging ze in 1969-1972 een restauratiebeurt.

Een toch wel bijzonder verhaal van volksdevotie is aan deze kerk verbonden. In 1321 zaaide een pestepidemie dood en verderf te Gent. Een oud vrouwke uit de Brandstraat ontsnapte aan de gevreesde ziekte en schreef dit toe aan haar aanroeping van O.L.Vrouw. Ze beloofde ieder jaar een kaars te offeren. Sindsdien offert de gemeente van de Brandstraat elk jaar pestkaarsen in de kerk van O.L.Vrouw Sint-Pieters.

Nog tot 1960 kwamen de bewoners van die straat in processie met twee pestkaarsen. Ze waren telkens vergezeld van een symbolisch oud vrouwke.

De processie werd op die dag door de parochiegeestelijkheid aan de Blandijnberg afgehaald. Na 1960 verdween de processie en nu beperkt de plechtigheid zich tot een hoogmis waartoe de inwoners van de Brandstraat speciaal worden uitgenodigd. Naast de twee pestkaarsen van de gemeente van de Brandstraat offeren de parochianen van Sint-Pieters nog eens twee kaarsen.

Het interieur

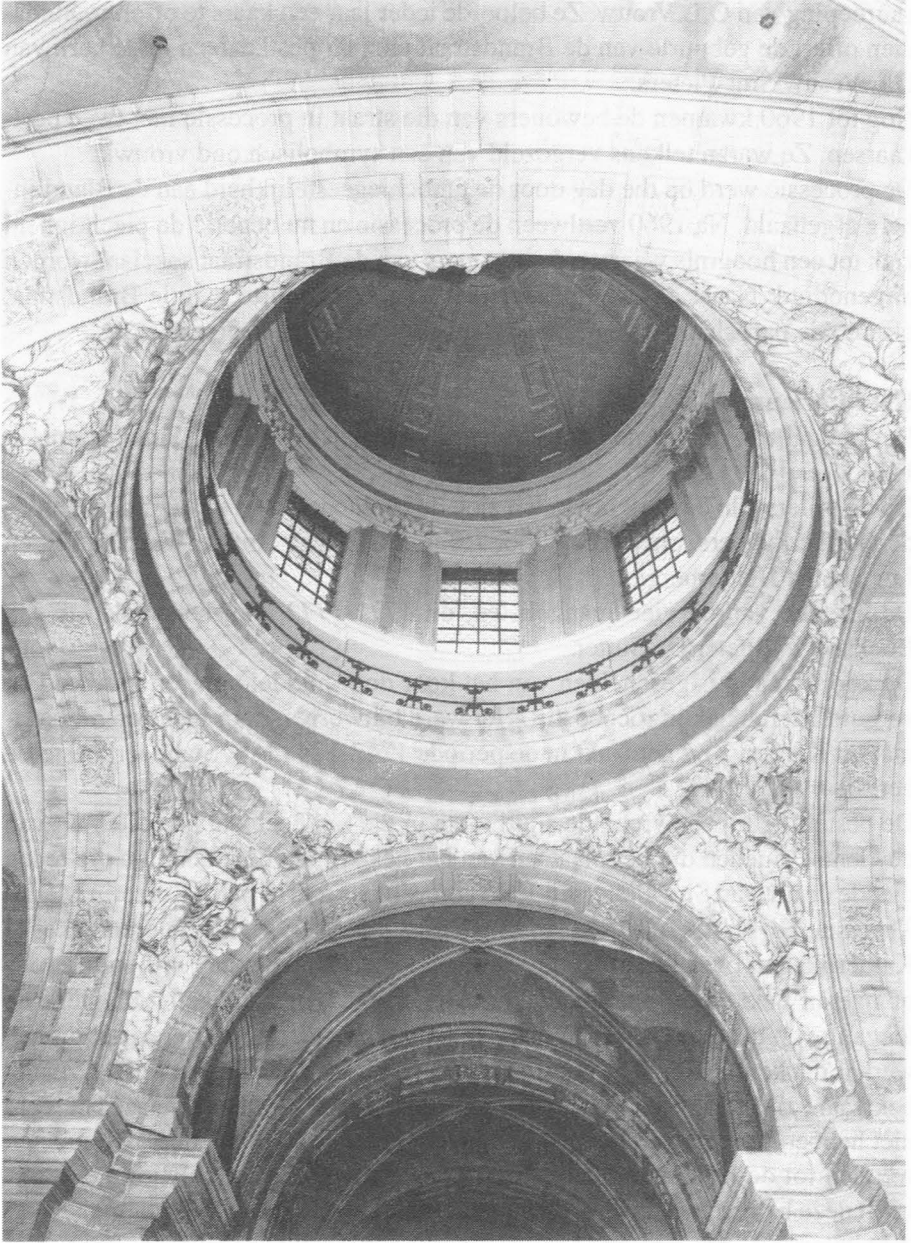
Het hoogaltaar, ontworpen door Valentin Vaerwijck en Oscar Sinia, stamt uit 1921.

Op de pijlers van de kerk bevinden zich de beelden van de twaalf apostelen en de vier kerkvaders, ontworpen door J.B. Gillis, Pieter Antoon Verschaffelt en Jan Baptist Helderbergh.

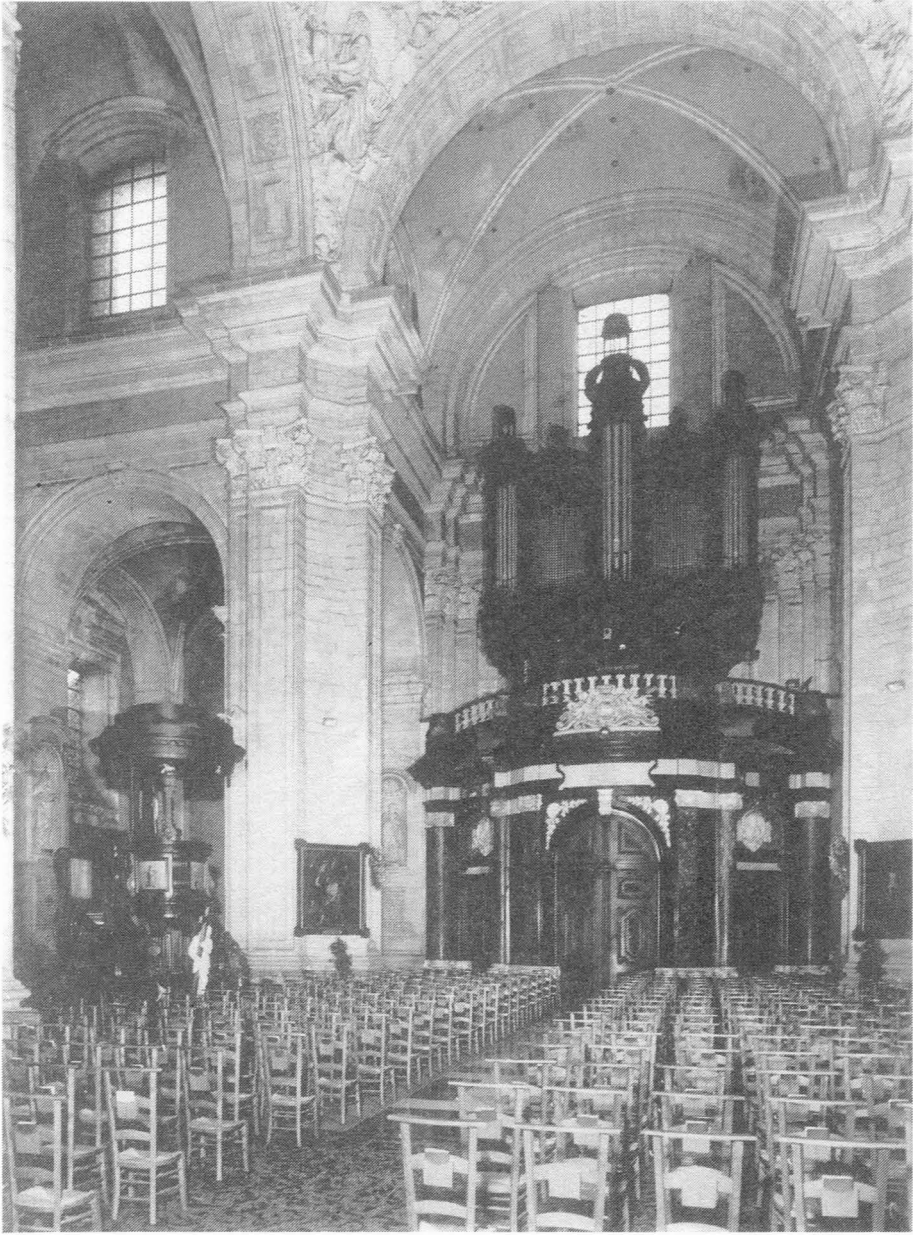
De beelden van de vier evangelisten, uit 1771-1772, zijn het werk van Jan Boeksent en Pieter De Sutter.

De kooromgang is gescheiden van het koor door middel van een gesmeed en verguld ijzeren hek in rococostijl. Het werd ontworpen door meestersmid Maniet uit Kamerijk en gemaakt in de periode 1742-1748. Abt Standaert bestelde het.

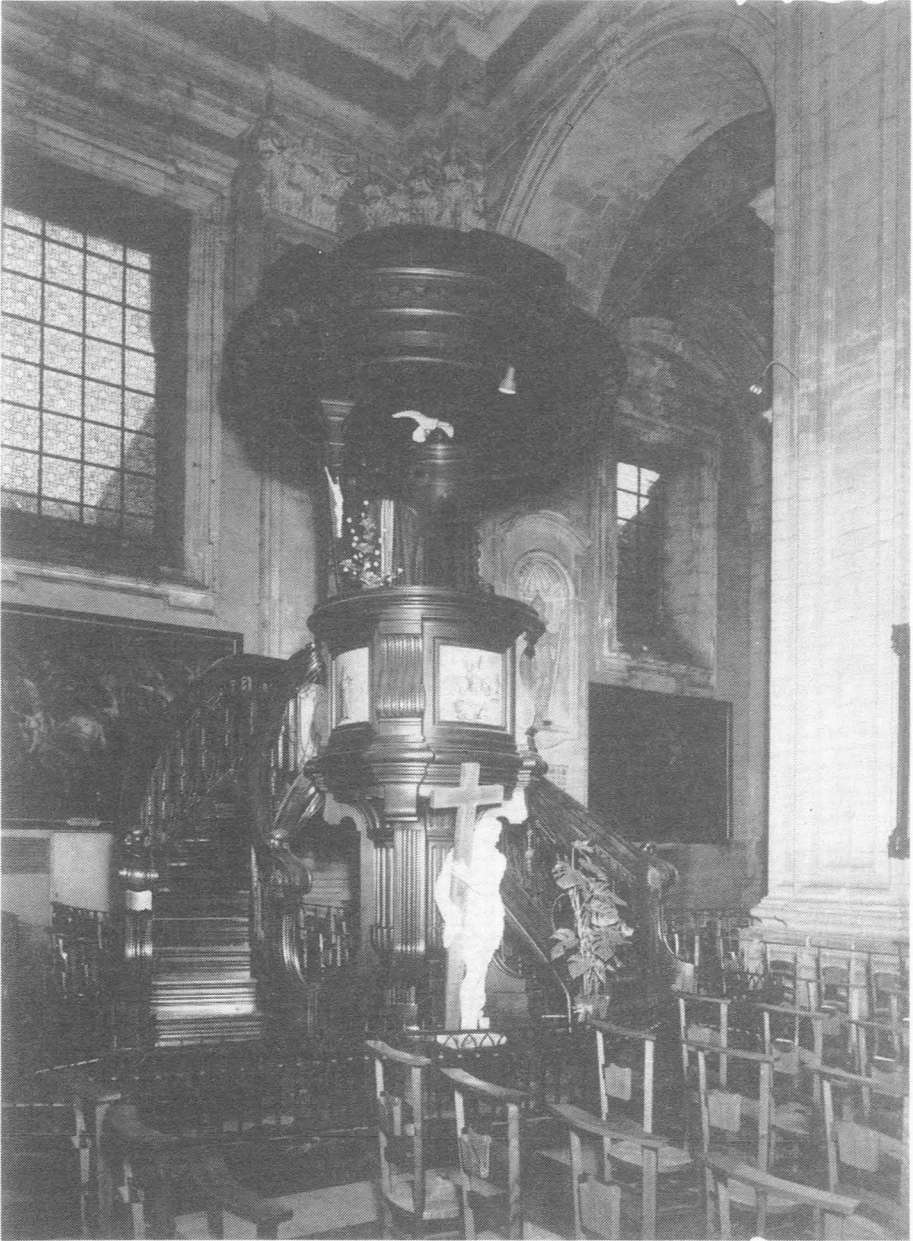
De bestelling bij een vreemde smid lokte in die tijd heel wat protesten uit van de Gentse smeden die het plaatsen van het hek wilden beletten. Om die reden diende de abt van Sint-Pieters in 1745 een verzoekschrift in bij Keizerin Maria-Theresia. Hij schreef: "Drie jaar geleden is er met Sr. Maniet, slotenmaker te Kamerijk, een overeenkomst afgesloten voor de levering van vijf balustrades of ijzeren hekken... de slotenmakers van de stad Gent maken zich sterk de toegang van deze hekken tot de stad te beletten omdat zij beweren dat dit een werk is dat kenmerkend is voor hun beroep, niettegenstaande het feit dat ze niet bekwaam zijn een dergelijk kunstzinnig werk te maken. Aangezien ze het recht niet hebben handelswaren tegen te houden, heeft de Remonstrant zich moeten wenden tot de heer Intendant de Fecherre van wie hij de toelating gekregen heeft deze balustrades in te voeren met verbod aan de gezegde slotenmakers dit te beletten. Daartoe zijn drie hekken ingevoerd en geplaatst. Maar aangezien er nog twee moeten aankomen en dat hij vreest dat de gezegde slotenmakers zullen trachten dit te beletten, richt hij zich tot Uwe Majesteit". Na deze briefwisseling kreeg de abt gelijk. Op 5 juli 1748 kreeg hij de toelating de hekken in te

O.L. Vrouw Sint-Pieterskerk.

O.L. Vrouw Sint-Pieterskerk. Het orgel.

O.L.Vrouw Sint-Pieterskerk. De preekstoel.

voeren. Ze kwamen de laatste dag van diezelfde maand te Gent aan. Maniet kreeg voor het totale werk 13.500 Franse ponden.

De oorspronkelijke marmeren koorafsluiting uit ca. 1782, ontworpen door architect J.B. Simoens, plaatste men in 1845, naar een idee van architect Lodewijk Roelandt, vóór de kerkingang.

Voor het orgel uit 1847-1848, gebouwd door Pierre van Petegem, bouwde J.J. Bogaert de orgelkast met beeldhouwwerk.

Heel wat kunstschatten gingen verloren tijdens de beeldenstorm en de Franse bezetting. Van de kunstwerken die zich nu nog in de kerk bevinden zijn er heel wat afkomstig uit de voormalige abdijgebouwen of uit de tijd toen het Departementaal Museum tijdens het Frans Bewind in de kerk was ondergebracht.

Thans bezit de kerk nog een aantal waardevolle schilderijen zoals "De zegepraal van de Eucharistie" en "De verheerlijking van de Eucharistie en de zegepraal van de Kerk", beiden van Th. Van Thulden. Het laatst vernoemde werk, uit de zeventiende eeuw, is afkomstig uit de Brusselse Jezuïetenkerk.

Van Jan Janssens is de "Bevrijding van de H. Petrus", uit de eerste helft van de zeventiende eeuw, en van Pieter Norbert van Reyschoot "De wonderbare visvangst" en "Christus en de blindgeborene", beiden uit de achttiende eeuw.

Jan Van Doorselaer schilderde "Het Laatste Avondmaal", "De Verrijzenis" tien episoden uit het leven van de H. Petrus en de "Torenbrand van de O.L. Vrouwkerk".

Gaspar de Craeyer is vertegenwoordigd door het doek "De schildknaap van Totila ontvangen door de H. Benedictus". Het schilderij siert het Benedictusaltaar, ontworpen door O. Henry.

Verder treffen we in de kerk nog werken aan van Nicolaas de Liemackere, J.B. Simons, P. Hals, Jan van Cleef, P. Thyssens, P. Van Avont en twee doeken afkomstig uit de Jezuïetenkerk van Ieper.

Het beeld "Christus-Verlosser", achteraan in de kerk, en de vier beelden tegen de pijlers van de absis die de vier deugden voorstellen - de Voorzichtigheid, de Rechtvaardigheid, de Sterkte en de Matigheid - zijn van J.B. Gillis.

Daarnaast bezit de kerk nog een gotisch beeld uit de zestiende eeuw van O.L. Vrouw-ter-Rive en een kruisbeeld toegeschreven aan Duquesnoy.

De kapel O.L. Vrouw-ter-Rive met een barokaltaar ontworpen door J.B. Cock, biedt onderdak aan een veertiende eeuws beeldje, de zogenaamde "Madonna van de Blandijn".

BIBLIOGRAFIE

- Gids van de Sint-Pietersabdij. Gent, 1976.
- Deseyn Guido: Gids voor Oud Gent. Antwerpen, 1984, p. 261/264.
- Van Overstraeten Jozef, Gerits Jan: Gids voor Vlaanderen, Antwerpen, 1984, p. 344/345.

- De Potter André: Geïllustreerde gids van oud Gent. Tielt, 1983, p. 155/161.
- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - architectuur - deel 4 nb - Stad Gent, p. 426/440.
- Van Remoortere Julien: Abdijengids. Tielt, 1990, p. 363/366.
- Inventaire Archéologique - Fiche nr. 290 - Het koorhekken van de Onze-Lieve-Vrouw Sint-Pieterskerk, in: Ghendtsche Tydinghen, 1992, nr. 3, p. 140/142.
- De Verloren Kost van de Sint-Pietersabdij, in: Ghendtsche Tydinghen, 1981, nr. 4, p. 214.
- Van Elslande Rudy: Jan Eebins (ca. 1345-1412), metselaar, beeldhouwer, architect en landmeter, in: Ghendtsche Tydinghen, 1991, nr. 3, p. 146/147.

David MAES

" 'T GENTSCH SPANT DE KRUUNE" Een Gentse tekst uit 1899

DE RABOTWIJK

De industrialisatie van de wijk begon in 1802 toen François Lieven De Smet een kleine katoendrukkerij oprichtte langs de kerkweg naar Wondelgem: "...hors de la Porte de Bruges, près du rempart". Tot 1838 bleef het leven van de nijverheid grotendeels binnen de afgebakende wegen. Doch omstreeks 1860, na het afschaffen van de stadstol komt de echte urbanisatie van de noordelijke en westelijke stadswijken pas echt op gang. Er wordt gekocht, verkaveld en gebouwd dat het een lieve lust is.

De wijk trekt vooral werklui aan: industriearbeiders, half- en ongeschoolde werkrachten en dagloners, waarvan de laatstgenoemde categorieën het sterkst vertegenwoordigd zijn. Uit een onderzoek van Varlez blijkt dat in 1895 de Rabotwijk voor 74% uit geboren en getogen Gentenaars bestond. Naast Anwerpenaars, Brabanders en Henegouvenaars woonden er ook enkele Nederlanders, Fransen, Engelsen, Duitsers en Zwitsers.

De Rabotwijk was dus duidelijk een van de recipiënten voor de uit de binnenstad verdreven, doch autochtone "*echt-plat-Gentsch*" sprekende Gentenaars, wiens plaats in de gesaneerde binnenstad ingenomen werd door de burgerij en de middenstand.

Gentse revue

Dat men in die Rabotwijk de fin-de-siecle-sfeer niet aan zijn hart liet komen en dat men er ook een behoorlijk "*moendse Gentsch klaptege*" bewijst de hier opgedoken kluchtige tekst. Hij werd mij toegespeeld door mevr. Van Boxtaele.

Tsemenastsisseteit Van 't Rabot.

Lokaal: Rietstraat 31, Gent, België.

Great Concerto Comiko

Op Zondag 12 November 1899

Elfsten maand van 't laatste jaar der XIXen eeuw, om 6 ure 's avonds.

Mée de welwillende medewerking van lange, korte, groote, kleine dikke, dunne, Vette, magerre, scheewe, kromme, rechte, witte, zwarte, schele, blinde, doove Nuchtere, en zatte artisten mée twee en vier pooten van al de theaters van den Aarkloot⁽³⁾ onder het bestuur van Koke⁽⁴⁾ den Bult

1ste Sijsepanne

- 1, Steekt en Beetse al achter van Mijn Kerre⁽⁵⁾; hutsepot uit te hurgelen⁽⁶⁾, Door nen hoop kwaakzalvers van 't Rabot 't Schokkenbroersvestse⁽⁷⁾, de pensemarkt En al andere markten der wereld.
- 2, De Wonder Docteur, marchand van poeiers, om de puien naar te krijgen.
- 3, De Kfuchtige Poit, door nen tipe mée en meischeshende aan.
- 4, De Zatlap, weeklacht over den goeien, 't sinuiver door Pietje Snot.
- 5, De Triestige Liedjeszanger, ge zilt zoo moeten lachen als ge nie in 't slaap van valt.
- 6, De Ouden Man, groot succes uit 't ouwmanekenshuis;
10 minuten kontrak⁽⁸⁾, voor hulder voeten te wasschen

2de Stoverije

- 1, Konr Den hemdenband op Bezoek naar de furloke, door Tieste Karbonkel, den dienen van aan 't groot kanon.
- 2, 'K Zoe E Zoo nog en Klein Kindse willen Zijn, triestige tweespraak onder zijn alleene mee 't meisen.
- 3, Wit en Zwart, de witte schouwvager en zwarte bakker, op te lappen op 't Bauwelijste⁽⁹⁾, naar da dat wijf overreden es van da walen scheep⁽¹⁰⁾.
- 4, Aelbours Chante par le comique triste de l'opéra Cronique par bésag waarop Karakmoësttokabouwastika De Menscheneter. bir. ⁽¹¹⁾ mee zijn gedresserde leeuwen. vlooiën. tiegers. mieren en panters.
Binst dienen kontrak⁽⁸⁾ wordt er voor de wijven kafe opgegoten in hulder kjsens.

3de Hutsepot.

1. Raymand en zijn Bende, groot succès van Schouwborg van Moustapha.
2. Clouw⁽¹²⁾ ferdinantèse, gezeten op een snelpaardeloossonderspoorweggetrolrijtuig, uit te braken door een leeghersenloossondergedachtmet vischopgevuldhoofdbezittendmenschen-kind aan elven voor ne frank⁽¹³⁾
3. 'K Moe peetze zijn, groote doopsène door Cies Romenast, uit miden van d' appelsirope.
4. Transval⁽¹⁴⁾, schrikkelijke, schromelijke, afgrijselijke menschenlachterijen uit te braken door nen hoop mee engelsche schavuiten van 't luizenpoortje.

Voor 't slot:

Algemene Schikkingen.

- Art. 1, De deuren zullen geopend worden om 11 ure 's avonds, om te 6 te beginnen.
- Art. 2, Alle Belgen zijn gelijk voor de wet, die d' eerste komt moe langs achter zitten.
- Art. 3, De ingang is langs de deure van 't Kiekenkot langs de kelder.
- Art. 4, De Charabans⁽¹⁵⁾, kindervoituren elastike trams, velosipeden en voermanswagens zullen langs de zoldervenster binnen komen. Zij zullen de volgende weg nemen: Rietstraat, Heuvelstraat, Antwerpschesteenweg, Meulestede naar St. Denijsplein.
- Art. 5, Ten einde alle ongemakken te vermijden in de zaal moeten de binnenkomende hulderen porte-monnaie aan de katrole⁽¹⁷⁾ af geven. ⁽¹⁶⁾
- Art. 6, De personen die binnenkomen worden vriendelijk verzocht hun kloefen aan het pijperek te hangen.
- Art. 7, Maatregelen zullen genomen zijn om de zaale te doen instuiken bij geval van brandt.
- Art. 8, Het is strengelijk verboden in de zaal te sneukelen of met warmappels⁽¹⁸⁾ naar d' artisten te smijten.
- Art. 9, Het vrêwvolk en het mannevolk zullen gesepaareerd⁽¹⁹⁾ zitten om alle brand te vermijden.
- Art. 10, Ten einde alle ongelukken te vermijden zullen de bezoekers maar mee 50 te gelijk binnen gesmeten worden.
- Art. 11, Het is verboden aan het vrouwvolk te pruimen in de zale te chieken of te speekelen.
- Art. 12, Alle lantaarns zullen uitgedraaid worden om 't lokaal gemakkelijck te vinden.
- Art. 13, De parasols, porte-monnaies mée of zonder geld, kloefen, paraplus, pruken, poefen, chignons⁽²⁰⁾, brilglazen en alle echte of valsche, voerende en lustende ziekende of stinkende voorwerpen die mochten verloren gaan in het drumen^(sic) of vechten zullen 's anderdaags op den gruishoop⁽²¹⁾ worden geworpen.
- Art. 14, Kinders boven de 80 jaar moeten vergezeld zijn van hunne ewers. Ewe ditsen onder de 10 jaar worden buiten gesmeten,
Het buffet zal voorzien^(zijn) van lekkere muziekanten en vele schoonste dansairkens.
Het orkest van goeie boterkoeien ken^(sic) appeltaarten.
De zaal zal verlicht zijn bij middel van idrisch, telegrafisch, telefonisch, en electricisch licht in den donker.
Prijzen der plaatsen: Niemand mag binnen zonder betalen. Logiën, 1ste rang en Beignets: 20 centiemen; Parterre in de kelder: 10 centiemen; Kiekenkot: 4 halve kluiten⁽²²⁾.

Elk zeg Het niet voorts

Voetnoten

- (1) 't semenast, zeemenastiek; gymnastiek, turnen. Sisseteit: (Fr.): société: vereniging. Vgl. met "Gentsche Sosseteit". Tsemenastisseteit: turnvereniging
- (2) De Rietstraat vormt de verbinding tussen de Ijskelderstraat en de Elsstraat en dwarst haaks de Wondelgemstraat die de grote verkeersas van de wijk is. De "Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen" van 1905 vermeldt dat op het nr 31 van de Rietstraat toen de herberg van K. Vercauteren gelegen was. (p.748)
- (3) Aar(d)kloot : aardbol, wereld.
- (4) Koke: verkleinwoord van Ko: mansnaam, afkorting van Jacobus (Kobus, Kobben, Kobes)
- (5) Variant op refrein oud Gents volksliedje: "Steekt een beetsen alachter aan mijn kerre."
- (6) hurgelen: gurgelen, gorgelen:
- (7) Schockenbroersvestse: Cellebroersveste, ook nog 's Gravenveste geheten. Ontleend zijn naam aan de orde der Alexianen, cellebroeders of schockebroers, die aldaar verbleven tot 1798
- (8) kontrak: Gents: "antrakt" Fr: entracte: pauze.
- (9) 't Bauwelijsite (sic): Bauwelijsite: 't Bauweloelijtse, 't Baudeloelijtje: was de gracht of leie die over het Baudeloopleintje (15de E.:Zoeten Keer.16de E. Groene Plein) liep. Het leitje is beter gekend als Ottogracht. Word gedempt tussen 1872 en 1873. Het betreft hier duidelijk een leugenverhaal: witte schouwvager, zwarte bakker, door een schip overreden op een gedempt kanaal.
- (10) Walen schiep: Schip "uit de Walen", uit Wallonië.
- (11) "bir": Gentse uitspraak van "Bert" verkorting van Albert, Gilbert, ...
- (12) Clouw: clown.
- (13) "een kind aan elven veur ne frank". Normaal maken twaalf een dozijn volmaakt. Hier: één te kort of onvolmaakt, "nen halve gebakene, nen tsappe, een klokhuuft, een poasei, een kalvenhalf, een kindervoiture, ne wiskesvlieger, een sijsenhuuft, ne wietlewoai, een halve panne, "
- (14) Transval: Transvaal. Op het ogenblik dat men deze revue schrijft (12 november 1899) is de Tweede Transvaalse oorlog (1899-1902) in al zijn hevigheid volop aan de gang. De kranten stonden bol van de wrede verhalen van het leven in de Engelse (!) concentratiekampen waarin men de Boers met hun families opsloot. vandaar de termen "schrikkelijke, schromelijke, afgrijpselijke menschenlachterijen,... engelsche schavuiten,..."
- (15) Charaban: Fr. : Char à bancs: grote koets met open zijwanden, voorzien van achter elkaar geplaatste rijen banken, voor het vervoer van grote groepen. Voorloper van de autobus en de tram.
- (16) Zowel de Heuvelstraat, de Antwerpsesteenweg, Meulestede en het St-Denijsplein liggen mijlenver van elkaar en van de Rietstraat verwijderd.
- (17) Katrole: Controle
- (18) Warmappels waren bewaarappels die men in de oven zacht liet stoven en die met een lepeltje konden worden uitgegeten. wanneer men die liet afkoelen had men "ne kewe woarmappol". Gooien met warmappels had hetzelfde effect als gooien met rotte tomaten of eieren: het projectiel spatte tot moes uit mekaar.
- (19) gesepaareerd: Fr. séparé: gescheiden .
- (20) chignon (Fr.): in een vlecht of streng in de nek opgestoken of opgerold haar.
- (21) gruishoop: vuilhoop, vuilnisbelt
- (22) kluit: Klein geldstuk ter waarde van 10 centiemen of 1/10 van een frank.
"Nen halve kluit" = 5 centiemen. 4 halve kluiten= 4 x 5 cent. of 20 cent. of 1/5 fr.

Het is het programma en de "Algemene schikkingen" van een revue gespeeld op zondag 12 november 1899 door de turnvereniging "*Tsemenastisseteit (1) van 't Rabot*" in hun lokaal in de herberg van K. Vercauteren in de Rietstraat (2). Zij organiseerden er net voor de eeuwwisseling een "*Great Concerto Comiko*".

Het was een café-concert en variétéprogramma met liedjes, monologen, sketches, "tweespraken" en clowns, in 3 bedrijven: "*een ieste sjssepanne, een twiede stoverije en nen derden hutsepot*", met 2 contracten van 10 minuten waarbij de mannen de gelegenheid kregen "*hulder voeten te wasschen*" (in 't bier) en voor de "*wijven*" wordt er "*kafe opgegoten in hulder kjsens*".

Het manuscript is in zijn oorspronkelijke vorm integraal weergegeven met alle verschrijvingen erop en eraan.

Eddy LEVIS
(t vervolgt)

REQUIEMMISSEN VOOR MISDADIGERS

De zorg voor slachtoffers van misdrijven of voor hun entourage is een verworvenheid waartoe de dramatische gebeurtenissen van het afgelopen jaar aanleiding gegeven hebben.

Tot dan was die onbestaande en in het Ancien Regime was het niet anders. Voor de zielenlafenis van terechtgestelde misdadigers deed de stadsmagistraat zielenmissen opdragen maar van een gelijkaardige hulp voor de slachtoffers is geen spoor te bekennen.

Ter illustratie mogen hier enkele posten dienen uit de Gentse stadsrekeningen van halfweg de zeventiende eeuw (Reeks 400 in het stadsarchief).

De aanhef van de hier aangehaalde posten is met enkele kleine variaties steeds dezelfde: "Betaelt aen dheer Loijs van Hoobrouck sindicq van de patres re-collecten..." en dan volgt:

1. "...de somme van XX s(chellingen) groo(te)n over XII zielmissen ghedaen bij de voorn(oemde) heeren patres door ord(onnantie van (het) collegie over de siele van den voorn(oemden) Anth(on)e de la heije (Reg. 166, blz. CLVIII). Zonder datum maar geschreven onder een betalingsopdracht van de XXVste januari 1652.

Anhone de la Heije, zoon van Pieter, 33 jaar oud en geboortig van Ettinbouch bij Doornicke (Estaimbourg?) metselaar van beroep had met nog andere mannen op 10 januari 1652 de nachtwacht in het "corps de garde" van het Tolhuis. Rond middernacht, nadat zij *den cooninck getrocken ende eenighen tijdt tsaemen vroyelijck gheweest waeren* had de la Heije *eenighe woorden ende krakeel*

gehad met Joos Meus omdat die laatste *besturt* (bemorst) *hadde gheweest* met bier. Met andere woorden zij hadden Driekoningen gevierd met meer bier dan goed was geweest.

Die Joos Meus was de zoon van Laureyns, 25 jaar oud, inwonende poorter en *ticheldecker* van beroep.

De la Heije had hem uitgedaagd met hem te komen vechten buiten het wachtlokaal. De korporaal had de gemoederen kunnen bedaren en rond 7 à 8 uur had Meus, met toestemming van de korporaal het wachtlokaal verlaten om naar huis te gaan. De la Heije had hem gevolgd en hem zonder enige aanleiding *eene vehemente steke in zijne slijncke zijde* toegebracht, aan de gevolgen waarvan hij 's anderendaags overleden was. Ter zijner verdediging had de la Heije aangevoerd dat hij *bij drancke gheweest had...*

Hij werd veroordeeld om op een schavot op de korenmarkt geëxecuteerd te worden *metten sweerde*. Het vonnis werd geveld en voltrokken op 13 januari 1652 (1).

De executie gebeurde in aanwezigheid van het lijk van Joos Meus. De cellebroeders hadden namelijk opdracht gekregen zijn lijk thuis te gaan afhalen en op het schavot te leggen en het daarna naar het kerkhof te brengen (*ter ghewijde aerde*) evenals dat van Anthone de la Heije (2). In *utsonderlynghe consideratie* (werd hem, de la Heije) *gheaccordeert de h(eilige) aerde op verzoek van de schepenen van de Keure* (1).

De onthoofdingen te Gent werden door de eeuwen heen niet altijd op de korenmarkt uitgevoerd, in de middeleeuwen gebeurde dit op de Hoofdbrug bij het Veerleplein.

De aanwezigheid van het lijk van het slachtoffer bij de executie, lijkt hoewel niet echt uitzonderlijk, toch ver van algemeen gebruikelijk geweest te zijn. Hetzelfde mag gezegd van de begrafenis van de geëxecuteerde in gewijde grond.

De gewone gang van zaken bestond hierin dat de terechtgestelde naar de *plaetse patibulaire* (galgenveld) buiten de tweede Muidepoort gevoerd werd en daar begraven, eventueel na eerst op een rad, op een staak geplaatst, als galgenaas voor de vogels gediend te hebben.

De cellebroers ofte Alexianen hielden zich met de zorg voor de krankzinnigen en met begrafenissen bezig. Hun klooster stond langsheen de Houtleie.

Driekoningen werd destijds gevierd te beginnen met Kerstdag tot 6 januari. De avond van 5 januari was dan Dertienavond. Zoals bekend werd diegene koning, die een boon in zijn stuk koek vond en die boon wordt al in 1363 vermeld (3).

Hoe het komt dat zij nog op 10 januari Driekoningen vierden is mij een raadsel. Bovenop de requiemmissen voor de moordenaar gaf de stadsmagistraat aan zijn weduwe 4 pond groten *omme haere armoede ende desolatie met haer kindt te behelpen* en de weduwe van Joos Meus (het slachtoffer) kreeg evenveel om

haar te helpen *in haeren vuttersten noot ende in consideratie van het verlies van haeren man* (4). Met andere woorden, hoewel zij geen kind op te kweken had kreeg zij toch evenveel, indachtig het verlies van haar man. Een zekere bekommernis om de entourage van het slachtoffer - zij het bescheiden - is hier toch aanwezig.

2. "...de somme van II pond groot(en) over het celebreren van 24 missen tot lavenisse van de siele van Cornelis sbloex gheexecuteert mette coorde bij ord(onnantie) van (den) VIIen ougste 1653" (Reg. 169, blz. CXVI)...

Het vonnis heb ik niet gevonden. Ging het misschien om een zware misdadiger en kreeg hij daarom 24 missen i.p.v. 12 (cfr. het geval de Joode onder nr. 8 hierna)?

3. "...de somme van XXIII s(chellingen) groot(en) over twaelf missen bij de voors(eyd)e patres ghecelebreert over de siele van Jeronimus du quesnoij gheexecuteert mette coorde ende daernaer verbrant tot asschen. Bij ord(onnantie) van(den) XXsten 9bre 1654. (Reg. 170, blz. CLV).

Jeronimus du Quesnoij, 52 jaar oud en geboren te Brussel had zich *in soo verre vergeten van up diversche plaetsen en ten diversche stonden te committeeren het criem* (misdad) *van sodomie* (homoseksualiteit).

Hij werd veroordeeld om aan een staak *ghewoelt* en verbrand te worden *in assche*. Het vonnis werd geveld en uitgevoerd op 28 september 1654.

Het gaat om Hieronymus du Quesnoy, de jonge, die het grafmonument van bisschop Triest in de Sint-Baafskathedraal gebeeldhouwd heeft. Het gelaat van de bisschop is onafgewerkt gebleven door diens executie (5).

Het woelen of wurgen aan een staak bestond hierin dat de beul de veroordeelde om het leven bracht doordat hij het oog van een touw lus, geslagen rond diens hals en de staak waartegen hij zat, progressief ging vernauwen en hem aldus wurgde. Dit gebeurde door een stok die achter de staak door de lus stak, rond te draaien (6).

De vuurdood werd hier uitgevoerd tot de veroordeelde volledig tot as herleid was, wat vele uren duurde. Het beoogde de volledige vernietiging. Meestal werd, nadat het aangevoerde hout opgebrand was, het zwartgeblakerde en slechts ten dele verbrande lijk naar het galgenveld gevoerd.

4. "...de somme van XXIII s(chellingen) groot(en) over twaelf sielmissen ghe-daen over de siele van Petronella van tallebeke die ghecondemneert is gherabraect te worden bij ord(onnantie) van (den) XXV martij 1655 (Reg. 170, blz. CXXII).

Pieternelle van Tallebeke, geboortig van Sint-Maria-Lierde en 28 jaar oud was op 20 januari 1655 rond vijf uur in de ochtend *hantdaedigh... gheweest van de execrable ende schroomelijcke moort ghecommitteert in den persoon van*

vrouw marie jacqueline triest douariere van... baron van eekelsbeke liggende in haer bedde... in haar huis in het prinsenhof. Pieternelle was er dienstmeid. Zij had haar *meesteresse als eene beeste* naar buiten gesleept, in een mestput geworpen en was er dan vandoor gegaan met *juweelen van Diamante peerlen, gaude ringen, silverwerck, ghereet gelt* en nog andere zaken die niet te heet of te zwaar waren, zoals zijzelf bekend had voor *ende naer torture*.

Zij werd veroordeeld om gesleept te worden op een horde van het stadhuis naar de *vangenisse van Chastelette* en van daar naar het schavot op de korenmarkt. Daar zou zij geradbraakt worden en dan de keel overgesneden. De executie werd verzacht door een genadeslag: *eenen voorgaenden slagh van gratie op het herte*. Haar lijk zou dan, ook weer op een horde, naar de *plaetse patibulaire* gesleept worden en op een rad gelegd.

Het vonnis werd geveld en uitgevoerd op 3 maart 1655 (7).

Het schandslepen op een horde (d.i. een van tenen gevlochten mat) naar de executieplaats en vandaar naar het galgenveld werd als bijzonder ontierend aanzien.

Het radbraken of breken van de beenderen van een op een rad vastgebonden veroordeelde werd meestal op mannen toegepast die er soms vele uren en zelfs dagen over deden om te sterven (8).

Hier werd die executievorm verzacht (d.i. de doodstrijd bekort) door de voorafgaandelijke genadeslag en door het oversnijden van de keel om de eventuele inefficiëntie van de eerste "behandeling" op te vangen.

5. "...de somme van XXIII sch(ellingen) groo(te)n over twaelf missen van requiem... ghecelebreert over de siele van andries delboe ghexecuteert metten sweerde bij ord(onnantie) van (den) IX nov. 1655 (Reg. 171, blz. CXXVI).

Andries Delbove, 50 jaar oud en geboren in de buurt van Bavay, was in de vroege ochtend van zondag 11 juli 1655 na een wekenlange afwezigheid *van uytlands* thuis gekomen. Zijn vrouw, Jossine le Feve, 39 jaar oud en geboren in een dorp in de buurt van Béthune lag nog te bed. Hij had geld van haar geëist en zij had geweigerd, waarop hij ze tweemaal hard geslagen had op haar bloot lichaam *avec un baston qu'il avoit entre les mains* (Hij werd in het Frans verhoord).

Op haar hulpgeroep verscheen Mayken Bontinck die de deuren van de bedstede dicht deed en er voor ging staan om verder onheil te voorkomen. Dit en het hulpgeroep van beide vrouwen moet hem razend gemaakt hebben. Hij trok Mayken bij de haren weg van de "coetse", slingerde ze in "*de schauwe*" en stak ze verscheidene malen met zijn mes waardoor zij na een kwartier de geest gaf. De lijkschouwing wees uit dat zij vijf messteken had gekregen in de rug waarvan twee tot in de thoraxholte doorgedrongen waren en er de vena cava (de holle ader) doorgesneden hadden (9).

Hij werd veroordeeld om *metten sweerde* geëxecuteerd te worden en daarna naar het galgenveld gevoerd.

Het vonnis werd geveld en voltrokken op 13 juli 1655.

6. "... de somme van twee ponden acht sch(ellingen) over XXIII missen ghecelebreert over de zielen van Nicolas Caldrijn ende Pierre Simoens gheexecuteert metten sweerde ende coorde volghende twee ord(onnantiën) respectievel(ijck) van daeten XIX ougste 1656 (Reg. 173, blz. CXXXVIII).

Nicolaus Caldrijn, 40 jaar oud en geboren te Gent als zoon van Balthazar, was al eerder tegen de gerechtelijke lamp gelopen.

Op 28 maart 1635 had hij *eene correctie* (straf) *onderstaen omme sijn deeperij* (bedriegerij) *onbehoorelijck spelen ende vaghebonderen* en op 29 januari 1649 werd hij als recidivist vóór het stadhuis *totten loopenden bloede ghegeeselt ende gebrandteeckent* en voor 20 jaar verbannen uit al de landen van herrewaarts over *op expresse peyne van de galghe*. Hij had deze interdictie aan zijn laarzen gelapt, was zelfs gaan wonen te Antwerpen en had er *taverne* gehouden in de herberg Den Horen bij de Lepelstraat.

Drie jaar geleden had hij tijdens de Antwerpse kermisweek thuis krakeel gemaakt met Heynderick de Backere, had hem met getrokken mes achtervolgd tot op de straat en hem in de hals gestoken *ontrent de strotte*. Heyderick was ineengezakt en ter plekke gestorven.

Hij werd veroordeeld om *mette coorde* geëxecuteerd te worden op de Vrijdagmarkt en daarna naar het galgenveld gevoerd.

Het vonnis werd gevelde en voltrokken op 30 mei 1656 (10).

Pierre Simoens, zoon van Jan, 30 jaar oud en geboren te Carle (?) in het graafschap Bourgondië had in de avond van 12 augustus 1656 samen met zijn *compaignon* Hubert Blanchin amok gemaakt in en rond de (kermis?)tent van Cathelijne Pauwels die op de oever van de Leie stond in de buurt van de Bijloke.

Met getrokken rapier was hij weggestormd al roepend naar zijn makker: *tue tue*. Op hun weg hadden zij smid Pieter Jaecques ontmoet. Simoens had hem verwenst met de woorden *mort dieu bougre* en hem een steek in het aangezicht toegebracht naast de neus. Onthutst had die gezegd: *mon camerade ie naij pas de querelle avecq vous* waarop hij hem *eenen cap* in zijn rechter schouder gegeven had en naar Blanchin geroepen *tue ce bougre la*. Die laatste had hem ook enige *cappen* gegeven. Achtervolgd en opgejaagd door een woedende menigte kruiste hij de weg van briefdrager Guill(aem)e Gruijsaert. Hij gaf hem een dodelijke rapiersteek in de linker zijde dwars door het hart. Daarop had de menigte hem overmeesterd en naar de gevangenis gebracht.

De schepenen van de Keure, zo luidde het vonnis, condemneren u op de cooremert deser stede op een schavaut ter presentie van het doodt lichaem van den overledenen gheexecuteert te worden metten sweerde datter de doodt naer volghet ende vandaer u doodt lichaem ghevoert te worden buijten de tweede muijdepoorte ter plaetse patibulaire ende hetselve gheleijt te worden op een radt ende u hoeft gestelt op eene pinne.

Aldus gheprononchiert ende volcommen den XIIIen ouste 1656.

7. "... de s(omme) van twee pond acht s(chellingen) groo(te)n over 24 missen bij heml(ieden) ghecelebreert over de ziele van Adriaen de Jood gheexecuteert metter viere bij ord(onnantie) van(den) XXVI 7b 1664." (Reg. 181, blz. CVIIvo).

Adriaen de Jode, 43 jaar oud en geboren te Gent als zoon van Adriaen en Barbara de Bilt was weduwnaar met vier kinderen op het ogenblik van de feiten. Hij had op zondag 27 april 1664 lakensnijder Martinus Van der Brugghe, diens vrouw en hun zoontje van 6 maanden evenals de dienstmeid met een ijzeren hamer neergeslagen en met een mes afgemaakt. Hij had enkele juwelen en het liggende geld geroofd.

Hij bekende ook nog elf jaar voordien - in januari 1653 - Frans Danneels die in de *cromme waele* woonde, evenals zijn dienstmeid op dezelfde manier om het leven gebracht te hebben (11).

Hij werd veroordeeld (12) om met de ijzeren *moorthaemer* en het mes rond zijn hals op een horde naar de Vrijdagmarkt gesleept te worden en aldaar naakt op een *dweers cruys* gebonden, zesmaal met gloeiende tangen *in 't vleesch op synen arm ende beenen ghenepen* (13) en daarna geradbraakt te worden. Dan moest zijn *levende lichaem in het vier soo langhe branden datter de doot naer volght ende het selve al dan ghevoert... ter plaetse patibulaire ende gheleyt op een rat* (rad).

Behalve de missen betaalde de stadsmagistraat voor hem ook nog andere zaken. Het *voesteren* (opkweken), kisten en begraven van één van zijn kinderen, dat rond die tijd moet gestorven zijn, was een debetpost van 20 schellingen in de stadsrekeningen (14). Zeer vermoedelijk gaat het om het jongste kind, Françoiseke, dat vijf jaar oud was.

Tenslotte werd ook nog de *voyage* met begeleider, van de drie resterende kinderen van Gent naar Ieper bekostigd (5 pond en 10 schellingen) (15).

Het leven moet voor hen hier vermoedelijk onhoudbaar geweest zijn en wellicht had Adriaan in Ieper familie of kennissen die zich over die kinderen konden ontfermen. Hij had er immers drie jaar gewoond.

Alle hier besproken misdadigers kregen niet elk evenveel zielenmissen; voor zes ervan betaalde de stadsmagistraat 12 en voor twee (Sblocx en de Jode) 24 missen.

Voor de zielenlafenis van Adriaan de Jode met zijn afschuwwekkende en vijfvoudige moord zullen meer missen nodig zijn zal het oordeel van de stadsmagistraat geweest zijn en dus kreeg hij er meer, zelfs tweemaal meer dan de anderen. Voor Cornelis Sblocx gold wellicht dezelfde redenering maar bij gebrek aan een teruggevonden vonnis kan dit niet hard gemaakt.

De kostprijs van een requiemmis bedroeg in 1652 en 1653 (De la Heije en Sblocx) $1 \frac{2}{3}$ schelling (1 schelling en 8 groten) en nadien 2 schellingen (16). Vanaf 1654 zijn de requiemmissen dus duurder tenzij lezingen of een ander

ceremonieel ze langer en bijgevolg duurder gemaakt hebben. Dit laatste lijkt wel niet zeer waarschijnlijk maar is zeker niet uit te sluiten in aanmerking genomen de bezorgdheid van de stadsmagistraat voor 's misdadigers zielenheil.

NOTEN

1. SAG. Reeks 215, bundel 2 en reeks 214, reg. 6, blz. 107.
2. SAG. Reeks 400 reg. 166, blz. CLVIII.
3. A. Van Werveke. Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen. Gent 1927.
4. SAG. Reeks 400, reg. 166, blz. 117 vo.
5. I. Kockelbergh in N.B.W., Deel XIV, s.v. Quesnoy, du, de Jonge.
6. Een aanschouwelijke voorstelling daarvan staat in A. Capiteyn en M. Musschoot. De strip van Gent. Gent 1990. Uitgave dienst culturele zaken van de stad Gent.
7. SAG. Reeks 95bis, nr. 15.
8. R.C. Van Caenegem. Geschiedenis van het strafrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVe eeuw, in Verhand. Kon. Acad. voor Wet. Lett. en schone Kunsten. Klasse Letteren, XVI (1954), nr. 19.
9. SAG. Reeks 213 reg. 15 en reeks 215, bundel 2.
10. SAG. Reeks 215, bundel 2.
11. Voor een uitgebreid relaas van de moordpartij zie: H. Van Istendael. Een nieu liedt van de moordadighe feyten gecommiteert door Adriaen de Jode binnen de stede van Gendt. G.T. 7 (1978), 127-132.
12. SAG. Reeks 95bis, nr. 15 en reeks 213, nr. 23.
13. SAG. Reeks 400, reg. 180, blz. CIIIIxxVIIIvo.
14. SAG. Reeks 400, reg. 181, blz. CXXVIIIvo.
15. SAG. Reeks 400, reg. 181, blz. CIX.
16. Eén pond = 20 schellingen en 1 schelling = 12 groten.

E. OSSIEUR

GENTSE MEMORIEDAGEN: 14-15-16-17 MAART

14 maart 840:

Overlijden te Seligenstadt van Eginhardus, een van de meest vooraanstaande figuren uit het Karolingisch tijdperk. Karel de Grote had hem benoemd tot abt van de Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdij. Alhoewel hij maar af en toe in onze stad verbleef, was Eginhardus nochtans de grote hervormer van het Gentse kloosterleven. Hij was eveneens een uitstekend beheerder en een talentvol diplomaat.

14 maart 1581:

Het muntatelier van Gent, dat sedert meer dan een eeuw gesloten was geweest, wordt weer geopend door de Calvinisten: "Den 14 maerte wierd er in de Geld-

Munte voor d'eerste mael begonst geld gemunt te worden, in 't bijzijn van den Hoogbaljuw en schepenen van beyde banken". Drie jaar later zal het weer worden gesloten na de overwinning op de Calvinisten.

14 maart 1592:

De jezuiten openen te Gent hun eerste college. Onmiddellijk na de definitieve nederlaag van de Calvinisten waren zij herhaaldelijk door de stadsmagistraat uitgenodigd om zich hier te komen vestigen.

14 maart 1808:

Snelheid is een relatief begrip. Bijna 2 eeuwen geleden sprak men reeds van overdreven snelheid... van de paarden. De straten waren zo smal dat paarden een bestendig gevaar betekenden voor voetgangers. De burgemeester moest ruiters en koetsiers er geregeld aan herinneren dat het verboden was hun paarden door de stad te laten galopperen.

15 maart 1459:

Overlijden te Gent van Arnould de Gouy, hoogbaljuw van Gent, die lange tijd Filips de Goedes afgezant in Cyprus en het Oosten was geweest.

15 maart 1497:

Maximiliaan van Oostenrijk had in 1494 de Nederlanden overgedragen aan zijn 16-jarige zoon, Filips de Schone, maar tegen de gevestigde traditie in kwam deze niet persoonlijk naar Gent om er op de Vrijdagmarkt de eed van trouw af te leggen. Hij stuurde de graven van Baden en van Nassau. Zijn Blijde Intrede deed Filips pas 3 jaar later, na zijn huwelijk met Johanna van Castillië, op 15 maart 1497.

15 maart 1741:

Artikel 40 van het Gentse tuchthuisreglement van 15 maart 1741 zegt het volgende over het straffen van weerspannige gevangenen: "Sij sullen den halseband aengedaen worden, ende by soo verre dese penitentie noch geen effect en doet, sal hun eyndelinghe worden gegeven de papegaey soppe ter discretie alsvooren". De papegaaisoep was een straf waarbij men de gevangene in een waterput liet zakken waarin het waterpeil voortdurend steeg. Om niet te verdrinken was de gevangene genoodzaakt om een pomp te bedienen. Stoppen met pompen betekende de verdrinkingsdood.

16 maart 1754:

Henri Joseph Morian bekomt van het stadsbestuur een voorlopige toelating om in Gent een zoutaffinaderij en een zeepziederij te vestigen.

16 maart 1812:

Vandaag wordt een Besluit uitgevaardigd waarbij bepaald wordt dat, wie op huizen, winkels of fabrieken een opschrift wil aanbrengen, dit in het Frans moet doen. Een Vlaamse vertaling naast de Franse tekst is echter toegelaten.

16 maart 1817:

Inhuldiging van de nieuwe Protestantse Tempel in de voormalige kerk van de Capucijnen in de Brabantdam. Tot voor die datum beschikten de protestanten, voor hun erediensten, over een zaal in het Stadhuis.

17 maart 1747:

Gaspard Couvreur, eigenaar van het huis "alwaer voor teecken uytsteekt de Gauwblomme" in de Steendam, bekomt de toelating om de gevel van zijn huis af te breken en een nieuwe te bouwen. Het zal een prachtige Louis XV-gevel worden.

17 maart 1787:

De hervormingen van keizer Jozef II volgen elkaar ononderbroken op. Op 17 maart wordt ondermeer afgekondigd dat voortaan de ambachten, neringen, gilden en andere burgerlijke corporaties geen roerende of onroerende goederen meer kunnen kopen of verkopen zonder toestemming van de regering. Deze maatregel is voor die tijd modern want na de Franse Revolutie zal men nog veel verder gaan.

17 maart 1804:

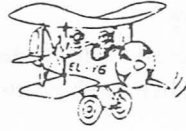
della Faille d'Hane wordt in de troonzaal van het Gentse stadhuis plechtig tot burgemeester uitgeroepen. Hij zal in 1808 vervangen worden door baron Pycke. Het is tijdens zijn burgemeesterschap dat de Vier Hoofdgilden en de Fonteinisten opnieuw toelating krijgen om te vergaderen.

17 maart 1822:

Lieven Bauwens, één van de belangrijkste figuren uit onze stedelijke geschiedenis, sterft te Parijs op 53-jarige leeftijd. Door het heimelijk uit Engeland binnensmokkelen van de Mule Jenny, en nadien door het oprichten van katoenspinnerijen in Gent, heeft hij het industrieel verleden van Gent een gelaat gegeven: het Manchester van het vasteland.

Ronald DE BUCK

Raak, raak,
nen twiedekker!

Gentse woorden
& Uitdrukkingen

Byien geschart...
en oetiekend deur

Eddy Levis & Gill. Van Geert

**Gij geroak nog in
de Wandelijng**

Syn.: "Manneke, ge goat U eige nog de strop om den hals doen; ge zet U eigen in 't strop; ge zij bezeg mee U eige in 't strop te droaie; ge zij ne nie(t) weerd; ge zij 't strop nie weerd; ge luupt al mee 't strop in Uwe zak; ge zult de galg nie ontluupe; gij hêt de galg verdiend". Van iemand waarvan de "deugnierterije" zo op zijn gezicht staat te lezen zegt men dat "de galg in zijn uuge zit".

"Ge zijt een galgebroke; ne galgelap; galgespijze; g'hêt een galgemuile (galgesmoel)": jij bent geboren voor galg

en rad. "Oas g'in zijn uuge kijkt zieder ne sentinell en een griete in stoan": toegpast op een slechterik die zijn leven in de gevangenis zal eindigen.

Vroeger stonden er nl. aan de gevangnissen wachters in een wachthuisje of "guérite". Dit was te Gent nog zo aan het "Rasphuis" op de Coupure (afgebroken in de dertiger jaren en vervangen door de landbouwfaculteit van de R.U.G.). In de Nieuwe Wandeling - "De Wandelijng" voor de Gentenaars - kwam er een nieuwe Rijksgevangenis. Dit gebeurde in de periode 1859-1861 naar een ontwerp van architect François Derre. Dit "Maison de Sûreté civile et militaire cellulaire" of celgevangenis was een der modelinstellingen, geïnspireerd op de gevangenis van Pentonville bij Londen van 1840. Het terrein waar-

op de gebouwen gelegen zijn is een onregelmatige negenhoek, afgebakend door een muur met rondgang voor bewaking. Het aan de Nieuwe Wandeling gelegen hoofdgebouw was geïnspireerd op een middeleeuwse versterkte burcht met een centrale ingang en twee ommuurde zijtuinen. Het voorzag in het verblijf van de directeur en de aalmoezenier. Hierop sloot het gebouw voor de administratie aan. Het tienzijdige centrum was de doorgangplaats naar de vier vleugels voor de gevangenen. In de oksels van deze vier vleugels, rondom het centrum lagen de bewakingsposten. ("Een vreemde eend in de Belgische bijt", p. 43). Over iemand die al in de gevangenis zat, zei men wel zeer eufemistisch: "Hij ès noar Nice..."

Zot zijn, doet da ziere?

Daarop volgde dan meestal: "Moest da ziere doen, 't zoen der velen afzien!" Zie tekst bij plaat 9: "hij hee ne slag van de meule" en "Gij zij zuu zot of un deure" (plaat 33).

Zuu zwart of pijkenoas zijde were

Syn.: Ge zij were zuu zwart of de koole, - muurkeskluite, - den duuvol, - int (: inkt), - ne ketel, - ne kooldroager, - ne muur (: moor, neger), - mollekesoarsgat, - ne mol, - pek, - ne pot, - potfirde (: klei), - ne potafer (< Fr.: un pot à fer: een ijzeren pot of ketel, - een schève (: schouw, schoorsteen), - een stoove, - roet, - laget (: aget of agaat, "zuu zwart als get": gitzwart), ge zij ne zwarterik": je bent zo zwart als roet.

Ge keund irweete zoaje in U uurkes

Syn.: "Ge keun perselle zoaie in U uures; ge zij zuu zwart of pijkenoas; ge zij ne vuilzak, ne zwartzak, een vuile bieste.

Zie ook hoger: "Ge zoet heur mee gien tange pakke".

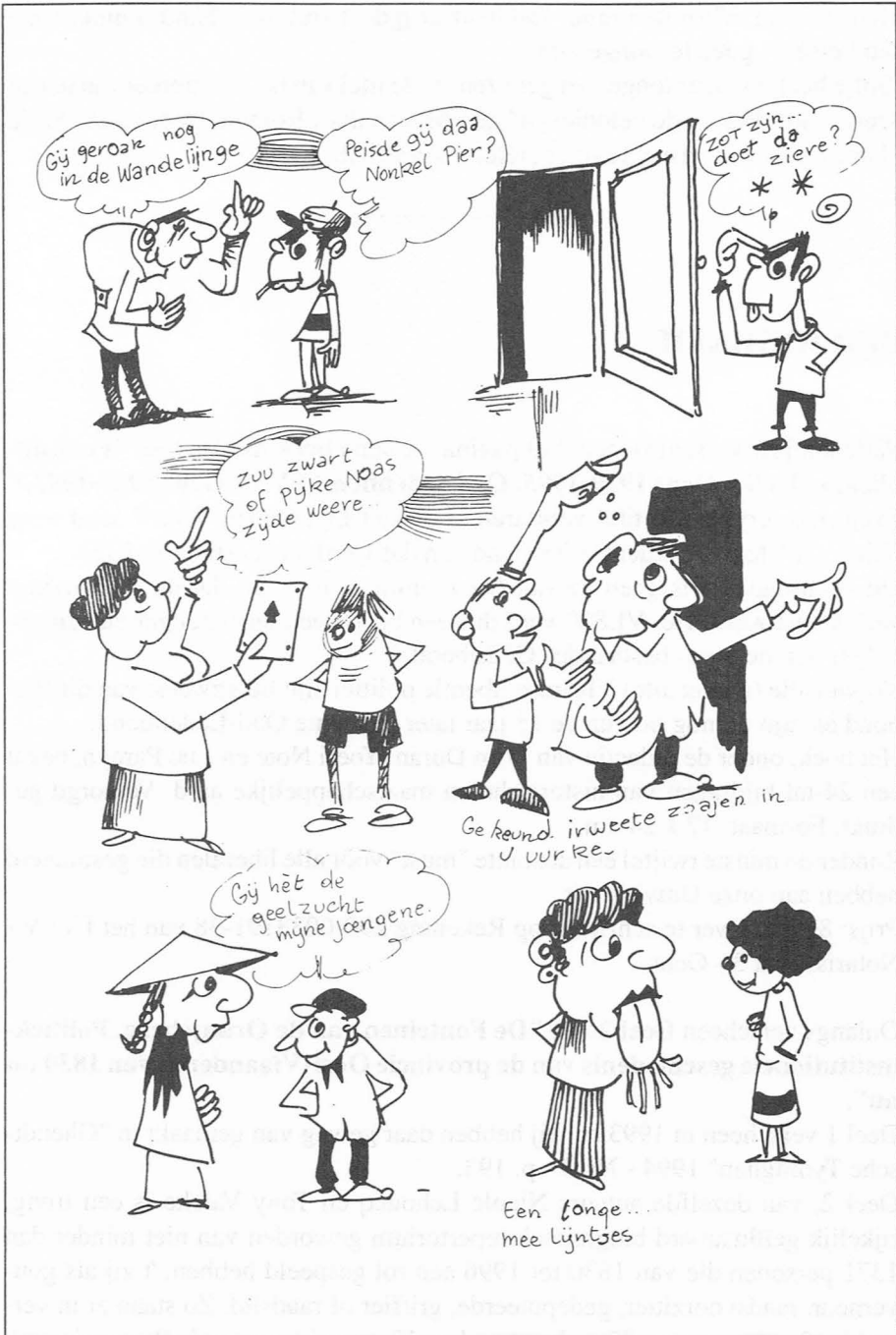
Gij hêt de geelzucht mijne joengene

Syn.: "Ge zie zuu geel of mostoard, - of boter, - of ne citroen, - of een ei, - of kwee (: kweepeer), - of saffroan": erg geel zien.

Syn. voor "mijne joengene" zijn: "moatse, mijn ventse, mijne moat, mijne vriend, kameroad, makker".

Een tonge mee lijntses

Syn.: "Een tonge van lijntjes. Ze kan goe heur tonge roere, goe keune babbele (klappe), heur tonge en stoa nuut nie stille, 't es een felle tonge, een gladde tonge hên, een goeie tonge hên, een tonge hên gelijk nen avekoat, zijn tonge ligt op een veere, ze zal nie lichte heur tonge verstuike, z'es welsprekend in heur tonge, ze kan goe mee heur tonge speele, z'es onder de tonge gesneeje, z'es op heur tonge nie gevalle (gestuikt), z'es mee heur tonge op gienen blêwe

Plaat 42

stien gevalle, op de die heur tonge stoan der gien zwirre, 't es een fijne tonge, z'hee 't lapke, z'hee de muile, van heur krijgde 't stuk op d'hand, klijnke't nie zuu botse't': goed ter tonge zijn.

"Sofie heeft op heur tonge niet getorten" is de titel van het 1e tafereel van het 1e bedrijf van "Pas op de velodieven" geschreven door Romain Deconinck. Sofie Platbroeck werd gespeeld door H  l  ne Maréchal.

BIBLIOGRAFIE

Verleden jaar verscheen een 240 pagina's tellend boek met de titel "**Feestpublicatie. LVSV-Gent 1930-1995. Oud-ledenbond LVSV Gent 1945-1995.**" Even deze cryptische titel verklaren voor niet-ingewijden. LVSV staat voor "Liberaal Vlaams Studenten Verbond" en dat werd dus gesticht in 1930.

Dit stichtingsjaar is geen toeval, het is immers in 1930 dat de Universiteit vervlaamst werd. Het VLSV werd dus een beetje een tegenhanger en een opvolger van de reeds bestaande "G   Libérale".

Vrijwel alle (zoniet alle) Vlaamse liberale politici zijn lid geweest van dit Verbond en zijn nu nog lid van de 15 jaar later gestichte Oud-Ledenbond.

Het boek, onder de redactie van Wim Duran, Yoeri Note en Luc Pareyn, bevat een 24-tal bijdragen van historische en maatschappelijke aard. Verzorgd gedrukt. Formaat: 17 x 24 cm.

Zonder de minste twijfel een absolute "must" voor alle liberalen die gestudeerd hebben aan onze Universiteit.

Prijs: 865 fr. Over te schrijven op Rekening 290-0033191-38 van het LVSV - Notarisstraat 3 - Gent.

Onlangs verscheen Deel 2 van "**De Fonteynen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu**".

Deel 1 verscheen in 1993 en wij hebben daar gewag van gemaakt in "Ghendtsche Tydinghen" 1994 - Nr. 3 - p. 193.

Deel 2, van dezelfde auteurs Nicole Lehoucq en Tony Valcke is een lijvig, rijkelijk geïllustreerd biografisch repertorium geworden van niet minder dan 1371 personen die van 1830 tot 1996 een rol gespeeld hebben, 't zij als gouverneur, raadsvoorzitter, gedeputeerde, griffier of raadslid. Zo staan er in vermeld: 18 gouverneurs, 80 gedeputeerden, 18 voorzitters van de Provincieraad, 1335 provincieraadsleden en 9 griffiers.

Wanneer men dat allemaal optelt komt men aan een getal dat hoger ligt dan 1371, maar dat komt natuurlijk omdat heel wat personen diverse functies bekleed hebben.

Van iedere persoon wordt plaats en datum van geboorte gegeven, eventueel plaats en datum van overlijden, beroep van de vader en de moeder, waar, wanneer en met wie getrouwd, het beroep van de persoon in kwestie, zijn woonplaats, zijn kiesdistrict, zijn partij, aard en duur van de functie in de Provincie. Van meer dan 200 personen werd er ook een foto afgedrukt. Onnodig te zeggen dat voor het gemak van consultatie de lijst alfabetisch geordend werd. Dit laat ons toe enkele amusante vaststellingen te doen. Zo zijn er families die een abonnement schenen te bezitten op provinciale functies. Bvb. de familie de Kerchove de Denterghem staat er in vermeld met niet minder dan 8 leden: André, Astère, Charles, Ernest, Eugène, Oswald, Prosper en Rodolphe.

Het boek telt 452 bladzijden, bevat ook nog verschillende kleurenfoto's, en heeft een formaat van ongeveer 16 x 24 cm.

Het boek kost 1.500 fr. en is te bekomen in de boekhandel en bij "Mens en Kultuur" - Groot-Brittaniëlaan 43 te 9000 Gent.

Deel 1 kan nog bekomen worden, maar dan wel bij de Provincie - Gouvernementstraat 1, 2e verdieping.

"Hoe schrijf ik de Geschiedenis van mijn Gemeente?" is een onderwerp dat geen enkele heemkundige koud kan laten.

Sinds 1994 zijn het "Centrum voor Geschiedenis Universiteit Gent" en "Stichting Mens en Kultuur" begonnen met de publicatie van een reeks werken die uitgroeien tot een onmisbare handleiding bij dit boeiend maar niet zo gemakkelijk onderwerp. Het is een beetje ondenkbaar dat iemand deze taak op zich zou nemen zonder in het bezit te zijn van deze kostbare serie.

Deel 3 B is nu verschenen en is het 4e boek in de reeks van 5.

Even in herinnering brengen:

Deel 1. Nieuwste Tijden. 19e en 20e eeuw.

Zie "Gh. Tyd." 1994 - Nr. 3 - p. 192.

Deel 2. Middeleeuwen en Moderne Tijd. 12e tot 18e eeuw.

Zie "Gh. Tyd." 1995 - Nr. 3 - p. 172.

Deel 3A. Hulpwetenschappen. Volume 1.

Zie "Gh. Tyd." 1996 - Nr. 3 - p. 159.

Het Deel 3B is Hulpwetenschappen - Volume 2.

Dit boek is van hetzelfde hoog gehalte als de vorige delen. Hoofdredacteur Prof. Jan Art kon rekenen op de medewerking van 14 competente historici die de volgende onderwerpen behandelen: Statistiek - Geschiedenis en Informatica - Lokale ecologische geschiedenis - Cartografie en historisch onderzoek - Het opsporen en interpreteren van beeldmateriaal van vóór 1800 - Beelden als bron en illustratie na 1800 - Gerechtelijke archieven en lokale geschiedenis

(19e en 20e eeuw) - Industriële archeologie - Huizenonderzoek - Zorg voor lokale archieven. Keurig gedrukt. Formaat 16 x 24 cm. 412 bladzijden. Prijs: 1295 fr.

Te bekomen in de boekhandel en bij "Stichting Mens en Cultuur" - Groot-Brittanielaan 43 te Gent.

Een kanjer van een boek is **"LIBER MAGISTRORUM 1797-1997. VAN ECOLE CENTRALE DU DEPARTEMENT DE L'ESCAUT TOT KONINKLIJK ATHENEUM TE GENT."**

Wij denken niet dat wij overdrijven als we spreken van een "kanjer". Immers, een formaat van 21 x 29,5 cm. - 534 bladzijden - 2,250 K° leesmateriaal.

Het gaat dus over ons Atheneum en in sommige kranten sprak men van zijn 200-jarig bestaan, 200 jaar oud is een rond getal en de verleiding moet dan wel bij sommige groot zijn om dit getal toe te kennen aan het Atheneum, maar dit is toch wel een beetje bij het haar getrokken. Het ècht Atheneum dateert van 1832, maar het kwam in dezelfde lokalen van de gewezen Baudeloo-abdij waar voorheen de Ecole Centrale, het Lycée, het Koninklijk College en het Municipaal College huisden.

Het voornaamste deel van dit boek, bestaande uit biografische gegevens over collega's en van enkele oud-studenten, neemt 368 bladzijden in beslag en handelt over meer dan 700 personen.

Wij vinden het wel wat hinderlijk dat de alfabetische orde niet consequent aangehouden werd. Dit wordt niet gedaan voor de oud-studenten. Zo volgt bvb. na De Jaeger Eric, Leo Bakeland, Désiré Van Monckhoven, George Sarton, Georges Van Biesbroeck, om dan verder te gaan met De Keere Gilbert. Tussen Haller von Ziegesar en Haemerlinck Marc vinden wij Richard Minne en Albert Servaes, enz. Als men dus een oud-student wil opzoeken moet men heel de reeks doornemen in de hoop hem daar ergens tegen te komen.

Verder komt het de overzichtelijkheid niet ten goede dat deze biografische reeks voortdurend onderbroken wordt door soms bladzijden lange bijdragen over bepaalde personen, beschouwingen over eindtermen, Engels op school, interviews, bijdragen over bakeliet, ombudsman, etc.

Het zou aangenamer geweest zijn voor de lezer had men deze bijdragen (indien zij noodzakelijk waren) gegroepeerd in een apart hoofdstuk. Ongetwijfeld zal dit een zeer boeiend boek zijn voor de oud-studenten van het Atheneum, ook al wgens de vele honderden foto's die het illustreren.

Te bekomen in het Atheneum, zij het dan ook dat de prijs van 3.600 fr. voor velen een rem zal betekenen.

H.C.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van Dr. Christian Sandyck (Evergem) ontvingen wij de volgende interessante aanvulling:

Aansluitend op het artikel over de St.-Baafskathedraal van Mr. David Maes, verschenen in Gendtsche Tydinghen 1996, nr. 5, waarin sprake is van verbannen seminaristen in 1813 (blz. 250), kan ik nog volgende informatie bezorgen: "de neef van één van mijn voorvaderen, de **E.H. Guiliemus (Willem) Sandyck**, werd tot diaken gewijd op 8 juni 1813.

Na de diakenwijding werd hij, evenals vele seminaristen (bij de 200) opgeroepen voor de militaire dienst: immers gedurende de ballingschap in Frankrijk van de wettige bisschop Mgr. de Broglie (1807-1821), werd door Napoleon een nieuwe bisschop opgedrongen, Mgr. de la Brue (brief van de minister dd. 20 april 1813).

Op zondag 25 juli 1813 weigerden de seminaristen de nieuwe bisschop in de kathedraal te begroeten, waarop zij het seminarie moesten verlaten.

Op 15 augustus 1813 weigerde de pastoor van Gent deel te nemen aan de processie. Daaropvolgend, op 18-19 augustus 1813 werden de seminaristen opgevoerd voor legerdienst en naar Wesel gezonden.

E.H. Willem Sandyck ontvluchtte vanuit Wesel op Kerstdag 1813.

Het besluit om het in vrijheid stellen van de seminaristen kwam in april 1814." Bovenvermelde informatie heb ik in 1977 gekregen van Kanunnik O. De Rop, secretaris van het Bisdome te Gent.

Er zijn in Wesel blijkbaar vele seminaristen gestorven volgens het epitaaf met volgend opschrift in zijkapel XXIV van de St.-Baafskathedraal (links van de ingang):

"POST PERSECUT. OBIERUNT SEQQ. DD. THEOLOGI."

nomina - locus nat.

(daarna volgt een indrukwekkende namenlijst met geboorteplaats)

(waaronder "**Gulielmus Sandyck, Ganda**")

D. O. M.

ET PIAE MEMORIAE

SUPERIORUM AC ALUMNORUM SEMINARII GAND.,

QUI, DUM ANNO MDCCCXIII,

COARCTATO IN ANGUSTA CUSTODIA PIO VII, P.M.,

PRO LEGITIMA EPISCOPI EXULIS ADMINISTRATIONE

ILLEGITIMA ECCLAE GAND. OBTRUDERETUR;

MORI MALUERUNT QUAM DIRO SCHISMATE FOEDARI.

CLERUS GAND. AC BRUG.

PRAESULIBUS L.J. DELEBECQUE, GAND. ET F.R. BOUSSEN, BRUG.

P.

C.

Onder enig voorbehoud evenredig met mijn latijnse kennis, geef ik volgende vertaling:

Na de vervolging stierven de volgende godgeleerden
Namen - Geboorteplaats

D.O.M. (Deo Optimo Maximo) Aan God de opperste en de grootste
en ter zaliger gedachtenis
van de oversten en de leerlingen van het Gentse Seminarie
die, terwijl in het jaar 1813
(P.M. = Pontifex Maximus) Paus Pius VII in enge bewaring was
en in plaats van het wettelijk bestuur van de verbannen bisschop
het onwettelijke van de Gentse kerk werd opgedrongen,
verkozen te sterven dan de verschrikkelijke afscheiding te aanvaarden.
De geestelijken van Gent en Brugge
voorgezeten door L.J. Delebecque van Gent en F.R. Boussen van Brugge
(P.C. = Patres Conscripti) de beschreven vaders

Eigenaardig genoeg wordt Willem (verkeerd gespeld "Gulielmus") Sandycck bij de overledenen vermeld.

Misschien omdat hij als vermiste was opgegeven na zijn ontsnapping in 1813?

Hij werd priester gewijd op 24/03/1814 (door de bisschop van Roermond).

Eerste benoeming als onderpastoor te Isegem (St.-Hilonus): 25/06/1814.

Daarna onderpastoor te Kortrijk (St.-Martinus): 24/10/1814.

Vervolgens pastoor te Aspelare: 17/06/1823. En tenslotte pastoor te Wondelgem (St.-Catharina): 10/11/1824, waar hij overleed op 06/09/1845, vierenvijftig jaren oud.

Zijn grafsteen is nog te zien, ingemetseld aan de buitenzijde van de St.-Catharinakerk, Vroonstalledries te Wondelgem, oneerbiedig verborgen achter een tuinhuisje.

Het opschrift luidt:

D. O. M.
HIER VOOREN LIGT BEGRAVEN
DEN EERWEIRDEN HEER
GULLIELMUS SANDYCK
GEBOREN TE GEND DEN 27 FEBRUARY 1791
PRIESTER GEWYD IN HET JAER 1814
ONDERPASTOR TE ISEGEM 1814
VAN STE MARTINUS TE KORTRYK 1814
PASTOR TE ASPELARE 1823
PASTOR DEZER PAROCHIE VAN WONDELGEM 1824
EN ALHIER OVERLEDEN DEN 6 SEPTEMBER 1845

**EN TER GEDAGTENIS VAN ZYNE OUDERS
MR JOANNES BAPTISTA SANDYCK
EN ZYNE HUYSVROUW
JOFFW MARIA ANNA DE BLIECK
BEYDE OOK ALHIER BEGRAVEN
EN VAN ZYNEN BROEDER DEN EERW. HEER
PETRUS BERNARDUS SANDYCK
PASTOR TE CLUYSEN
EN ALDAER OVERLEDEN DEN 13 APRIL 1842
OUD 62 JAREN
BID VOOR DE ZIELEN
R. I. P.**

VRAAG EN ANTWOORD

Mevrouw **Katrien Van der Gucht** (e. Claes) - Belsele - stelt aan onze lezers de volgende vraag:

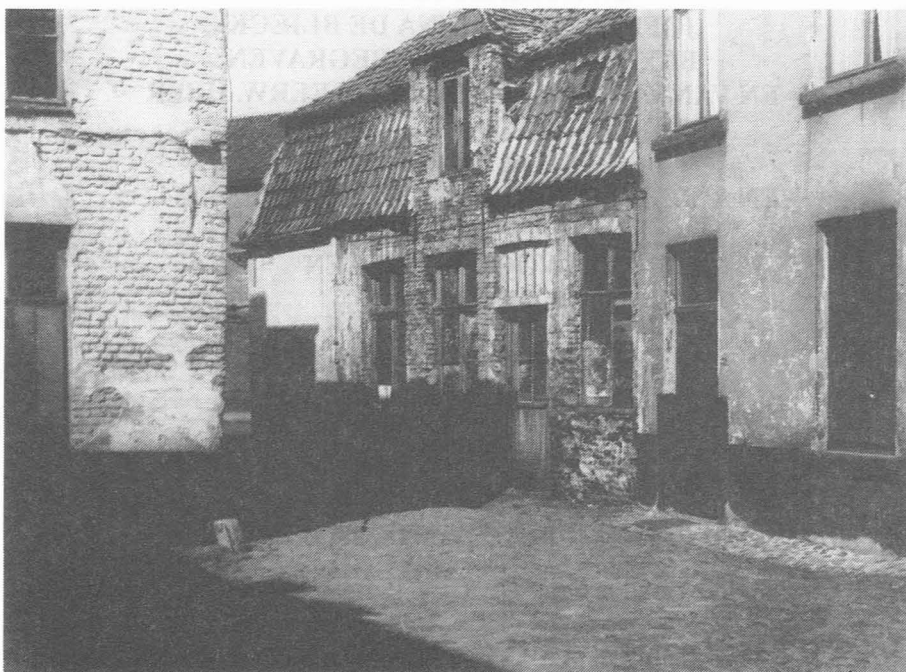
Voor het jaarboek 1998 van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas bereid ik een artikel voor over de brand van het Sint-Niklase stadhuis in 1874. Op 26 februari brandde dit Empire-gebouw volledig uit. Voor de blussingswerken werd een beroep gedaan op de brandweerkorpsen van Gent en van Antwerpen.

De Gentse brandweer kwam met een speciaal ingelegde trein en was met 19 man. De namenlijst ontbreekt op het Sint-Niklase stadsarchief. Het Gentse stadsarchief bezit pas documenten vanaf 1920 en verwees me naar de brandweer. Hun archief begint pas ca. 1880. Ze suggereerden me om contact op te nemen met Uw vereniging. Is de namenlijst in Uw bezit?

Bij de Gentse brandweer waren o.a. Florent Grandvalet (korporaal) en Polydore Maes (onderofficier). Biografische gegevens ontbreken. Kan U die bezorgen? De eerste liep bij het blussen een ongeneeslijke ziekte op (we hebben 2 medische attesten van hem en een smeekschrift om hem een andere job te bezorgen omdat hij zijn werk als brandweerman niet meer kan doen) en werd na aanhoudende pogingen dan toch voor zijn verdiensten onderscheiden. De tweede vroeg een getuigschrift van zijn prestaties (in ons bezit) en werd onderscheiden met een burgerlijke medaille eerste klas.

Wie waren hun andere collega's? Welke waren hun functies in het korps? Biografische gegevens?

DIT BESTAAT NIET MEER

Wie zou hier nog de Groene Briel in herkennen?

